

GLOBAL DIALOGUE

4.2

4 numere pe an în 14 limbi

Sociologia ca
vocație

Dorothy Smith,
Herbert Gans

Între sociologie și
politică

Un interviu cu
Nicolás Lynch

Răscoală în
Ucraina

Volodymir Paniotto,
Volodymir Ishchenko

Schimbări climatice

Yuan Tseh Lee și
Andrew Wei-Chih Yang,
Herbert Docena

Adevărata revoluție
din China

Feizhou Zhou,
Yonghong Zhang,
Ying Xing

- > Colonialitatea puterii
- > Din Chiapas: Încruntând o lume inegală
- > În închisorile din Siria
- > Soarta femeilor din Iran
- > Jan Szczepanski: Construind poduri
- > Neoliberalizând educația superioară poloneză
- > Scrisoare deschisă de la studenți polonezi
- > Echipa *Global Dialogue* din Turcia

NEWSLETTER

International
Sociological
Association

VOLUMUL 4 / NUMĂRUL 2 / Iunie 2014
<http://isa-global-dialogue.net>

GD

Confruntând o lume inegală

Aceasta este ultima ediție a revistei Global Dialogue înainte de Congresul Mondial de sociologie al ISA care va avea loc la Yokohama în luna iulie, congres ce promite să înregistreze prezența record a peste 5.500 de participanți. Tema Congresului - confruntând o lume inegală - devine rapid una dintre cele mai mari probleme ale secolului. Chiar și economiștii se orientează spre acest domeniu - o dată monopolul sociologiei - edificată de valurile create de lucrarea lui Thomas Piketty, Capitalul în secolul XXI.

Acest număr al Global Dialogue confruntă, de asemenea, o lume inegală. Yuan Lee și Andrew Yang ne arată cum interesul nostru comun în inversarea încălzirii globale ne divide, punct subliniat de Herbert Docena. Raportând de la Conferința ONU privind schimbările climatice, el descrie modul în care cei puternici - conduși de SUA - impun "soluții" pentru ceilalți, ca și cum ar fi în interesul lor. Ceilalți nu sunt de acord, dar, până în prezent, au fost slabi și divizați. Putem vedea acest lucru în ceea ce privește colonializarea puterii, explicată de César Germana ca fiind la originea atât de multor inegalități la nivel mondial. Vedem acest lucru în Ucraina - aici reprezentată de articole lui Volodymyr Ishchenko și Volodymyr Paniotto - unde învierea Războiului Rece a împărțit și a zdrobit o revoltă insurgentă împotriva oligarhilor aflați la guvernare.

Unul dintre motivele pentru care inegalitatea globală dintre națiuni nu a crescut la fel de mult ca și inegalitate în cadrul națiunilor este dată de creșterea țărilor semi-periferice, în special, India și China. Dar cu ce preț? Sociologi chinezi Feizhou Zhou, Ying Xing și Yonghong Zhang, merg dincolo de cetățile strălucitoare din Shanghai și Beijing, în hinterlandul rural, care este transformat în noi peisaje urbane, construite pe eforturile țăranilor muncitori, care, deposezați de terenurile lor, hrănesc bogăția de neimaginat a noilor elite. Așa cum ne-am afla, țăranii nu rămân pasivi, deși șansele protestelor lor sunt într-adevăr slabe.

Lozinca "Păine, Libertate, Dreptate Socială" a fost folosită acum trei ani când egipteni au răsturnat dictatura lui Mubarak. După ce au experimentat cu democrația, ei se confruntă din nou cu forța represivă a armatei. Promisiunile Primăverii Arabe au fost spulberate de asemenea în alte locuri, astfel războiul civil se dezlănțuie în Siria, iar refugiații macină Iordania, Libanul și Turcia. Ceea ce știm mai puțin este despre ororile torturii din închisorile siriene, aici descrise de Abdulhay Sayed. Dar nu totul este sumbru în regiune. Sociologul iranian, Ahmad Shirin-Nia, descrie îmbunătățirea dramatică în bunăstarea femeilor de la Revoluția din 1979. Uneori progresul se găsește unde ne așteptăm mai puțin.

Între timp, Europa de Est rămâne în strânsoarea neoliberalismului, acum ajuns în învățământul superior, cu consecințele previzibile descrise de Sociologie Lab publicată în Varșovia. Amintindu-ne de o epocă puternic diferită, ei oferă de asemenea un portret viu al lui Jan Szczepański, președintele ISA între 1966-1970, o persoană care crede și luptă cu adevărat pentru "socialism cu față umană."

Dorothy Smith, feministă renumită, povestește cum a ajuns la feminism și cum și-a dezvoltat abordarea distinctivă a sociologiei – etnografie instituțională.

Herbert Gans, sociolog american distins, promovează ideea sa despre sociologie publică, propunând să ne facem griji în mod special cu privire la viitor.

Nicolás Lynch, sociolog și politician peruvian, descrie cum a negociat de-a lungul vieții o traiectorie între o politică riscantă de stânga și cariera sa prolifică de profesor.

> **Global Dialogue** poate fi găsită în 14 limbi pe site-ul ISA

> **Contribuțiile** pot fi trimise la burawoy@berkeley.edu

> Echipa editorială

Editor: Michael Burawoy.

Editori-șefi: Lola Busuttil, August Bagà.

Editori asociați:

Margaret Abraham, Tina Uys, Raquel Sosa,
Jennifer Platt, Robert Van Krieken.

Editori consultanți:

Izabela Barlińska, Louis Chauvel, Dilek Cindoğlu,
Tom Dwyer, Jan Fritz, Sari Hanafi, Jaime Jiménez,
Habibul Khondker, Simon Mapadimeng, Ishwar Modi,
Nikita Pokrovsky, Emma Porio, Yoshimichi Sato, Vineeta
Sinha, Benjamín Tejerina, Chin-Chun Yi,
Elena Zdravomyslova.

Editori regionali

Lumea arabă:

Sari Hanafi, Mounir Saidani.

Brazilia:

Gustavo Taniguti, Juliana Tonche, Andreza Galli,
Renata Barreto Preturlan, Ângelo Martins Júnior, Lucas
Amaral, Rafael de Souza.

Columbia:

María José Álvarez Rivadulla,
Sebastián Villamizar Santamaría,
Andrés Castro Araújo, Katherine Gaitán Santamaría.

India:

Ishwar Modi, Rajiv Gupta, Rashmi Jain, Jyoti Sidana,
Ritu Saraswat, Nidhi Bansal, Uday Singh.

Iran:

Reyhaneh Javadi, Najmeh Taheri, Hamidreza Rafatnejad,
Faezeh Esmacili, Saghar Bozorgi, Faezeh Khajezadeh.

Japonia:

Kazuhiisa Nishihara, Mari Shiba, Kousuke Himeno,
Tomohiro Takami, Yutaka Iwade, Kazuhiro Ikeda,
Yu Fukuda, Michiko Sambe, Yuko Hotta,
Yusuke Kosaka, Shuhei Naka, Kiwako Kase,
Misa Omori, Kazuhiro Kozuka.

Polonia:

Krzysztof Gubański, Emilia Hudzińska, Kinga Jakieła,
Kamil Lipiński, Karolina Mikołajewska,
Mikołaj Mierzejewski, Adam Müller,
Przemysław Marcowski, Patrycja Pendrakowska,
Zofia Penza, Konrad Siemaszko.

România:

Cosima Rughiniș, Ileana-Cinziana Surdu,
Adriana Bondor, Ramona Cantaragiu, Ioana Cărtărescu,
Miriam Cihodariu, Daniela Gaba, Mihai Bogdan Marian,
Mădălin Răpan, Alina Stan, Elena Tudor.

Rusia:

Elena Zdravomyslova, Anna Kadnikova,
Elena Nikiforova, Asja Voronkova.

Taiwan:

Jing-Mao Ho.

Turcia:

Yonca Odabaş, Günnur Ertong, İlker Uurlu
and Zeynep Tekin.

Consultanți media: Gustavo Taniguti, José Reguera.

Consultant editorial: Abigail Andrews.

> În acest număr

Editorial: Confruntând o lume inegală 2

Sociologia ca vocație – Genealogia etnografiei instituționale
de **Dorothy E. Smith, Canada** 4

Sociologia ca vocație – Privind spre viitor
de **Herbert Gans, SUA** 6

> DIN AMERICA LATINĂ

Între sociologie și politică
Un interviu cu **Nicolás Lynch, Peru** 8

Colonialitatea puterii
de **César Germana, Peru** 11

Din Chiapas: Înfundând o lume inegală
de **Markus S. Schulz, SUA** 14

> DIN ORIENTUL MIJLOCIU

În închisoarea siriană
de **Abdulhay Sayed, Siria** 17

Progres ambiguu pentru femei în Iran
de **Shirin Ahmad-Nia, Iran** 19

> RĂSCOALĂ ÎN UCRAINA

Euromaidanul: Profilul unei rebeliuni
de **Volodymyr Paniotto, Ucraina** 21

Revoluția nici măcar nu a început
de **Volodymyr Ishchenko, Ucraina** 24

> SCHIMBAREA CLIMATICĂ

Transformând dezvoltarea umană
de **Yuan Tseh Lee și Andrew Wei-Chih Yang, Taiwan** 26

Soarta noastră depinde de piață
de **Herbert Docena, Filipine** 28

> SCHIMBARE ȘI REZISTENȚĂ ÎN CHINA

Dramă și devastare în urbanizarea chineză
de **Feizhou Zhou, China** 32

Exproprierea de pământ și corupția
de **Yonghong Zhang, China** 34

Canalizarea protestului: populațiilor strămutate
de **Ying Xing, China** 36

> DIN POLONIA

Jan Szczepański – Construind unei punți precare
de **Adam Müller, Kamil Lipiński, Mikołaj Mierzejewski,
Krzysztof Gubański și Karolina Mikołajewska, Polonia** 38

O acaparare neoliberală a educației superioare
de **Dariusz Jemielniak și Karolina Mikołajewska, Polonia** 40

Scrioare deschisă cu privire la reforma educației superioare
din **Laboratorul de Sociologie Publică, Universitatea din Varșovia
și Secțiunea Critică, Universitatea Jagiellonian din Cracovia, Polonia** 42

Echipa *Global Dialogue* din Turcia 44

> Genealogia etnografiei instituționale

de **Dorothy E. Smith**, Universitatea din Victoria, Canada

Dorothy Smith.

Este dificil pentru mine să scriu despre sociologie ca vocație, să o văd ca pe ceva care mă atrage și mă împinge spre ea, chemându-mă să-mi dedic viața intelectuală lucrului în cadrul ei. Am devenit sociolog ca profesie mai degrabă accidental, sau printr-o serie de accidente: mai întâi, accidente din istoria mea personală, și apoi accidente istorice ale celor două mișcări sociale în care m-am implicat și care au transformat radical relația mea cu sociologia dominantă.

Accidente: am mers la London School of Economics (LSE) în 1952 pentru că eram profund plictisită de munca de secretariat și mă gândeam că dacă aș avea o diplomă universitară, aș putea obține joburi mai interesante. Apoi am obținut diploma de licență în științe sociale, l-am cunoscut pe Bill Smith și m-am căsătorit cu el, apoi am plecat împreună să ne înscriem la programul doctoral în sociologie de la University of Cali-

fornia, Berkeley, deși la LSE mă specializasem în antropologie socială.

Berkeley a fost o experiență radical nouă. La LSE nu existase sociologie care să fie învățată în acest fel. Teoreticieni sociali precum Durkheim, Marx, Weber și alții erau citați și discutați; am învățat demografie, despre imaginarul teoriilor genetice despre rasă, practici ale filosofiei sociale și ale eticii; discutam și dezbăteam. Am fost șocată să descopăr la Berkeley că pentru a obține o notă decentă la cursurile luate trebuia să accept viziunea celor care mă instruiam. Am fost șocată de asemenea și de excluderea dezbaterii politice din campus – eram încă în era McCarthy.

Privind în urmă pot vedea din anii mei de școală predoctorală din 1955 până în 1963, că sociologia era făcută să fie o disciplină profesionalizată distinctă fără a fi conectată

Dorothy Smith este un pionier al sociologiei feministe și al ce a devenit cunoscut ca „etnografie instituțională” care localizează viața cotidiană în contextul său mai larg, în special „relațiile de conducere”. Ea este autoarea a numeroase texte clasice, începând cu articolul fondator „Sociologia pentru femei” („Sociology for Women”) și incluzând cărți precum *The Everyday World as Problematic: A Feminist Sociology* (1987), *The Conceptual Practices of Power: A Feminist Sociology of Knowledge* (1990), and *Institutional Ethnography: A Sociology for People* (2005). A primit numeroase premii de la Asociația Americană de Sociologie și de la Asociația Canadiană de Sociologie și Antropologie. Urmând inspirația ei, în prezent se organizează în cadrul ISA un Grup Tematic pentru Etnografie Instituțională (TG06).

la trecutul ei politic ambiguu. Conexiunile ei cu moștenirea școlii de la Chicago erau marginalizate și, în ordinea nouă și în schimbare care se năștea din perioada McCarthy, sociologii de la Berkeley și nu numai erau preocupați de a masca și a reprimă orice conexiuni ale sociologiei cu politicile socialiste (care au supraviețuit în lucrările lui C. Wright Mills). Structura acțiunii sociale a lui Talcott Parsons a fost o puternică sursă de influență pentru a crea o știință socială unde Marx și gândirea marxistă să nu aibă nici un loc. Reamenajarea sociologiei din perioada aceea a inclus și o redefinire conceptuală: de exemplu, conceptul de stratificare socială a înlocuit conceptul de clasă sau, în contextul dominației sociale crescânde a corporațiilor, s-a dezvoltat raționalitatea goală a teoriei organizaționale (pregătită, bineînțeles, pentru preluarea ei managerială ulterioară).

Accidente: Bill, soțul meu, ne-a părăsit într-o dimineață devreme în 1963; aveam doi copii și, în acel moment, unul avea doar nouă luni. Am fost lăsată cu responsabilitatea nu doar de a avea grijă de ei, ci și de a deveni principalul suport economic. Prin urmare, am realizat că trebuie să public. Îmi plăcea să fac cercetare și să scriu dar nu mă gândisem că publicatul avea vreo importanță; acum trebuia să devin un profesionist. Și asta am făcut.

În 1968 am obținut un post la University of British Columbia în Canada. Fiul meu cel mare, care avea atunci 8 ani, alesese asta împreună cu mine din mai multe posibilități (universitățile se extindeau pe vremea aceea) pentru că atunci când ne-am uitat la o hartă a Vancouver-ului am putut vedea că în nordul peninsulei, unde universitatea era localizată, era o regiune fără autostrăzi.

Accidente: dar după doi ani în acea experiență, am fost ajunsă din urmă de valul canadizării. Canadizarea era cea mai avansată în literatură și istorie dar sociologii din Canada începeau să recupereze. Am descoperit că predam o sociologie ancorată în Statele Unite, cu câteva influențe relativ insignifiante din Marea Britanie. Existau sociologi canadieni originali și distinctivi, dar noi predam Sociology iar ei nu erau incluși. Am ajuns să admit că sociologia pe care o predam era deconectată de la societatea în care trăiam de fapt. Pregătirea mea de la Berkeley mă pregătise pentru a funcționa ca un legat al Imperiului Roman, reproducând ordinea Romei într-o zonă provincială.

Între timp, fiind un proaspăt cetățean canadian, am încercat, în cadrul muncii mele de predare, să înțeleg mai bine societatea canadiană cu sociologia pe care o învățasem. Din timpul petrecut la LSE îmi aminteam că citisem în Marx și En-

gels despre o știință socială dedicată care pornea de la oamenii reali, de la munca și condițiile lor de viață. L-am recitit pe Marx. Am descoperit critica lui a ideologiei ca pe o metodă de înțelegere a proceselor sociale. Am ajuns să văd că a te implica conștient ca sociolog cu societatea în care trăiam era ceva diferit de imperialismul imanent contruit în teoriile dominante ale sociologiei, conceptele ei, delimitările ei de materii și metodologiile specifice.

Dar apoi a venit și mișcarea femeilo și o schimbare pentru mine care, pentru o perioadă de doi sau trei ani, a însemnat să devin cineva ce nu știam că aș putea fi. Iar modul meu de a aborda sociologia pe care am învățat-o la Berkeley a fost radical diferit. A dezvoltat o sociologie în care femeile erau subiecți a devenit, pe termen lung, obsesia mea; nu exista și trebuia construită, și nu putea fi construită decât în dialog cu cei cărora le predam, care o adoptau la rândul lor și o duceau mai departe. Nu știam unde ne vor duce descoperirile noastre dar eram hotărâți să le facem.

Ce se numește acum „etnografie instituțională” s-a născut din acel discurs și din dialogul continuu între explorare și descoperire în cercetarea, discuțiile și scrisul nostru. Este un fel de sociologie? Nu dacă acest mod de a-l numi înseamnă subordonare la ortodoxia sociologiei reprezentată de cursurile predoctorale convenționale, în teorii și metode sociologice, care sunt obligatorii pentru obținerea diplomei de doctor. Este o metodologie? Nu, nu este. Poate ar putea fi văzută ca o altă sociologie sau o sociologie alternativă, dedicată ancorării în experiența oamenilor reali, în acțiunile lor și în felul în care ceea ce fac e coordonat, în special în relațiile care se extind dincolo de situațiile individuale. Acesta e locul unde lucrez, activă într-un dialog de cercetare cu alți etnografi instituționali. Descoperirea nu e o vocație – e o fascinație și implicare continuă.

Și totuși, sociologia oferă spațiul instituțional și discursiv unde etnografia instituțională își are domeniul major (a luat un start și în alte domenii neînrudite, precum asistența medicală). Sociologia de azi nu mai are acel grad de coerență impusă, pe care am fost instruită să-o transmit în cadrul pregătirii mele la Berkeley. Aceia care sunt preocupați să înțeleagă societatea mai bine au dus asta în direcții variate. Aici găsesc cercetare și gândire care împărtășesc țelurile etnografiei instituționale de a dezvolta cunoașterea care poate traduce problemele oamenilor – așa cum a propus C. Wright Mills – în probleme publice. ■

> Privind spre viitor

de **Herbert J. Gans**, Universitatea din Columbia, SUA

Herbert Gans.

Timp de 50 de ani **Herbert Gans** a fost unul dintre cei mai prolifici și influenți sociologi din Statele Unite. În această perioadă a adus contribuții importante în domeniile sărăciei urbane și al planificării măsurilor antisărăcie, al egalității și stratificării, al etniei și rasei, în domeniul media și al culturii populare. A scris numeroase cărți, inclusiv lucrările clasice *The Urban Villagers* (1962), *The Levittowners* (1967), *Popular Culture and High Culture* (1974), *Deciding What's News* (1979), *The War Against the Poor: The Underclass and Antipoverty Policy* (1995) și mai recent *Imagining America in 2033* (2008), un scenariu optimist al viitorului. În calitate de sociolog public, a scris în mod regulat pentru ziare și periodice și, în calitate de planificator de politici sociale, a participat în mod activ la analiza de politici publice. A primit mai multe distincții și premii și a fost desemnat Președinte al Asociației Americane de Sociologie.

Statele Unite, ca și alte economii moderne, trece printr-o etapă nouă și de lungă durată de creștere a inegalității economice, care poate să genereze în viitor inegalități politice și de clasă și mai semnificative. Prin urmare, sociologii ar trebui să se întrebe ce roluri pot juca ei înșiși, dar și sociologia ca disciplină, în înțelegerea acestor inegalități și în mod special a schimbărilor societale și a costurilor sociale asociate, cel mai probabil, acestora.

În orice caz, este nevoie ca sociologia în ansamblu să devină mult mai relevantă pentru țară, și prin urmare mai vizibilă și mai apreciată. Deși creșterea actuală a inegalităților este

globală, diferențele dintre politicile economice naționale și dintre sociologiile naționale sugerează faptul că fiecare țară trebuie să-și găsească propriile răspunsuri. Ceea ce urmează este încercarea unui sociolog american de a sugera un scenariu mai detaliat, sau o viziune dacă doriți, asupra viitorului sociologiei americane.

Sunt deja depuse eforturi semnificative pentru măsurarea inegalităților, dar sociologia are nevoie să se preocupe mai mult de efectele pe care le are asupra instituțiilor și oamenilor din America. Aspectele micro-sociologice ale dimensiunilor economice, politice și sociale ale inegalității impun o explorare mai amplă decât până în prezent. Oricând este

posibil, cercetarea sociologică ar trebui să fie orientată către domeniul politicilor. Nu ne putem aștepta la implicare concretă în realizarea politicilor publice, acest domeniu fiind dincolo de expertiza multor sociologi. Totuși, cercetările acestora pot contribui la găsirea unor răspunsuri pentru susținătorii politicilor publice, pentru cei care le elaborează, pentru analiștii și criticii politicilor publice ce au ca subiect inegalitatea.

Din moment ce oamenii de știință din economie și politică au în continuare tendința de a se preocupa de chestiuni ce țin de elita țării, sociologii trebuie să-și îndrepte mai mult atenția către cei care nu fac parte din elite. Trebuie realizate cercetări aprofundate cu și despre cei mai

>>

vulnerabili americani, în special populația cu un venit sub medie, care în mod sigur va suferi cel mai mult de pe urma creșterii inegalităților. Dintre aceștia, cei care sunt cel mai puțin reprezentați în și de către stat și cei care sunt în afara discursului public, ar trebui să primească atenție mai întâi.

Sociologia nu poate vorbi în numele acestor oameni, dar poate să își îndrepte interesele de cercetare către problemele lor. Studiile ar trebui să se concentreze în mod special pe costurile sociale, emoționale sau de orice alt fel, asociate inegalităților. De exemplu, în ultimele decenii și în special în ultimii câțiva ani, s-a constatat o creștere dramatică a mobilității descendente, o frustrare cauzată de întreruperea mobilității ascendente și de scăderea așteptărilor. Procesele și efectele mobilității descendente ar fi trebuit să devină un domeniu principal de interes pentru sociologi cu mult timp în urmă.

Mai mult, sociologii trebuie să fie mai atenți la efectele pe termen lung și de mare amploare ale sărăciei extreme, unele dintre ipoteze indicând că sărăcia extremă poate crea tulburări de stres post-traumatic, ce pot afecta mai multe generații la rând. În același timp, cercetătorii ar trebui să înțeleagă cum reacționează oamenii din diferite straturi sociale sărace la mobilitatea descendentă. Asemenea studii, corect concepute, se pot dovedi de mare ajutor pentru politicile publice și pentru politică în egală măsură.

Și mai important decât atât, preocuparea sociologiei pentru populația cu un venit sub medie trebuie să se extindă și în sfera forțelor, instituțiilor și agenților care joacă un rol important în menținerea acestora în situația în care se află sau, mai mult, în împovărarea și

mai mare a lor. Studiarea factorilor care creează inegalitatea socială este un subiect la fel de important în cadrul cercetării precum este studiarea victimelor acesteia.

Totodată, sociologii ar trebui să se implice mai mult pentru a demonstra utilitatea socială a sociologiei ca disciplină. Aceasta se poate obține cel mai bine prin realizarea unor noi cercetări și identificarea unor aspecte relevante pentru subiectele, controversate și problemele actuale. Deși este mai ușor de zis decât de făcut, sociologii ar trebui să pună mai puțin accent pe contribuții „la literatura de specialitate” și alte asemenea preocupări teoretice. De asemenea, ar fi de ajutor și scăderea numărului studiilor cu privire la subiecte deja aprofundate.

Sociologii trebuie să continue să cerceteze chestiuni pe care celelalte științe sociale le ignoră și să se dedice cercetării unor aspecte din culisele societății, care nu prezintă interes sau care nu sunt cunoscute de alți cercetători.

Oricând este posibil, sociologia ar trebui să acorde un interes prioritar activității empirice, atât cantitativă, cât și calitativă. În ciuda creșterii accesibilității Marilor Date, sociologia trebuie să continue să se axeze pe colectarea și analiza datelor mici, în special prin cercetare etnografică pe teren. Înțelegerea societății prin studierea directă a oamenilor și prin integrarea în grupurile și organizațiile pe care sociologia le studiază reprezintă contribuția noastră specifică la cunoașterea propriei țări de către americani.

Sociologia trebuie de asemenea să țină seama spre o teoretizare inovativă și îndrăznească, cu cadre și perspective care pun sub semnul întrebării teoriile convenționale, cum ar fi teoria etichetării

în trecut și teoretizarea relaționistă și constructivistă mai recent. Schimbările generate la noi în țară de creșterea inegalităților cu care ne confruntăm pot încuraja și chiar impune noi maniere de a privi societatea americană.

Mai presus de orice, sociologia trebuie să se străduiască mai multă să ajungă la publicul larg, prezentând noi idei și descoperiri sociologice, care să fie de interes pentru public, utilizând un vocabular non-tehnic și clar. Predarea în facultăți și licee rămâne obligația cea mai importantă a ceea ce în prezent se numește sociologie publică, dar cercetările relevante ar trebui de asemenea să fie accesibile publicului mare. Cercetătorii ar trebui să știe nu doar cum să scrie, ci și să fie pregătiți în limbajul sociologiei publice, chiar din momentul în care învață principiile de bază și sociologia profesională. În același timp, sociologii care produc sociologia publică trebuie să fie eligibili pentru aceleași funcții, statusuri și alte recompense de care se bucură cei care lucrează exclusiv ca cercetători.

Este inutil să menționăm că cele de mai sus constituie un scenariu imaginat de o singură persoană, dar care este scris cu speranța că și alții vor sugera alte scenarii. Sociologia trebuie să se gândească mai mult la viitorul său, astfel încât să fie capabilă să gestioneze viitorul mai inteligent atunci când acesta devine prezent. ■

> Între sociologie și politică

Un interviu cu Nicolás Lynch

Nicolás Lynch.

Nicolás Lynch este profesor de sociologie la Universitatea Națională din San Marcos, Lima, Peru. A fost președintele Colegiului Sociologilor Peruvieni (1998-2000), dar și Ministrul Educației în Peru (2001-2002), consilier al Președintelui Republicii (2002) și Ambasadorul Republicii Peru în Argentina (2011-2012). Având un doctorat în sociologie de la New School for Social Research din New York și un masterat în științe sociale de la Școala Latino-Americană de Științe Sociale din Mexic, a predat în calitate de invitat la mai multe universități americane. A publicat numeroase articole academice și mai multe cărți, printre care *Los jóvenes rojos de San Marcos* (Tinerii Roșii din San Marcos), *La transición conservadora* (Tranziția conservatoare), *Una tragedia sin héroes* (O tragedie fără eroi), *El pensamiento arcaico en la educación peruana* (Gândire arhaică în educația peruviană), *Los últimos de la clase* (Ce este mai rău în educație sau Codașii), *¿Qué es ser de izquierda?* (Ce înseamnă să fii o persoană cu convingeri de stânga?) și *El argumento democrático sobre América Latina* (Argumentul democratic despre America Latină). Este foiletonist politic (autor de editoriale) de patruzeci de ani pentru ziarul *La Republica* din Lima și este editorul blogului de analiză politică *Otra Mrada* (O altă perspectivă).

MB: Pentru un sociolog cariera dumneavoastră este foarte

neobișnuită, ați intrat și ieșit din politică. De fapt, poate ar trebui să începem cu asta: sunteți un politician sau un sociolog?

NL: Sunt un sociolog, nu doar datorită educației, ci și pentru că iubesc sociologia. Sunt un sociolog căruia îi place politica. Dar fapt este că m-am născut într-o țară unde schimbarea socială este de o importanță capitală, astfel că am fost implicat în activități politice din adolescență.

MB: Foarte interesant. Max Weber a fost un politician aspirant, dar a privit întotdeauna sociologia ca pe o știință, separată de politică, evident că acesta nu este cazul dumneavoastră. Am dreptate?

NL: Pentru mine sociologia este o știință, dar o știință socială, deci suntem actori sociali care fac parte din lumea pe care o studiem. Sociologi precum Alain Touraine, care este foarte influent în America Latină, pun accent pe această „sociologie a actorului” și consider că el are dreptate în această privință. De la început, cercetarea mea sociologică a fost legată de viața mea politică. Majoritatea cărților publicate de mine reflectă acest lucru.

MB: Acum se ne concentrăm pe ultima activitate politică în care v-ați implicat. Ați fost ambasadorul Republicii Peru în Argentina. Cum s-a întâmplat acest lucru?

NL: Am devenit membru al echipei electorale a președintelui Humala la sfârșitul lui 2009, invitat de niște prieteni care îi fuseseră alături la alegerile din 2006, când a ieșit pe locul doi după o campanie excepțională. Rezistasem tentației de a mă alătura cuiva care se înfățișa drept un naționalist de stânga, dar, în același timp, era și un ofițer militar pensionat care luptase în „războiul murdar” împotriva celor din Sendero Luminoso (Calea Luminoasă). Dar rezultatele slabe ale socialiștilor de stânga la aceleași alegeri din 2006 ne-au convins pe mine și pe alții să ne unim eforturile cu Humala. Privind retrospectiv cred că primul meu instinct a fost corect, dar cred și că am fost păcăliți de la început. Tot ce își doreau Humala și nevasta lui era puterea pentru propriul lor bine.

MB: Deci în schimbul susținerii în campania electorală, președintele Humala v-a oferit șansa de a deveni ambasador în Argentina. Ce și-a dorit să faceți în Buenos Aires?

>>

NL: M-a trimis în Argentina pentru a îndeplini câteva țeluri politice. Peru nu avea relații bune cu Argentina pentru că guvernul de dinaintea lui Humala (partidul Apra condus de Alan Garcia) nu aprecia guvernul argentinian datorită poziției lui politice progresiste. Președintele mi-a dat sarcina de a îmbunătăți relația, ceea ce am și făcut. Acest lucru a fost deosebit de important în ceea ce privește integrarea Sud Americană și a UNASUR (Uniunea Națiunilor Sud Americane). Humala mi-a spus să pun Peru pe harta integrării și acesta a fost lucrul pe care mi-am concentrat munca.

MB: Care au fost provocările și satisfacțiile acestei funcții?

NL: În primul rând, viața în Buenos Aires, în special viața culturală și intelectuală, este probabil cea mai bogată din America Latină. Mai mult, Argentina trecea prin importante procese de schimbare socială și politică care erau foarte interesante mai ales prin prisma tradițiilor ei politice puternice. Argentinienii au făcut progrese incredibile în privința redistribuirii bogăției, drepturilor omului sau independenței politice față de puterile mondiale. În comparație cu alte țări din America Latină, Argentina are cel mai mare nivel de angajare în sectoare formale cu drepturi de muncă. În mod ciudat pentru America Latină, ei au trimis în pușcărie în jur de 200 de cadre militare implicate în represii din anii 1970. Consecința tuturor acestor schimbări a fost că argentinienii și-au dezvoltat un puternic sentiment de cetățenie, la un nivel nemaiîntâlnit altundeva în regiune.

MB: Dar totul s-a sfârșit foarte brusc, nu-i așa? V-ați pierdut postul pe neașteptate?

NL: Bine, guvernul Humala ales pe o platformă de stânga la care contribuise și eu, s-a reorientat către dreapta. Bineînțeles, acest lucru nu s-a petrecut peste noapte, a fost un proces de lungă durată. În primul rând, a concediat ramura progresistă a cabinetului, apoi a rupt legăturile cu parlamentarii de stânga și, la final, cu oricine avea conexiuni cu originile lui progresiste. În loc să reziste presiunii venite din partea guvernului peruvian de dreapta și a celui american, el a decis să renunțe la țelurile de transformare și să continue agenda neoliberală a ultimilor douăzeci de ani. Când guvernul Humala și-a schimbat orientarea către dreapta, noii aliați ai președintelui au dorit să scape de mine și au întins o capcană. Poate greșeala mea a fost că nu mi-am dat demisia din prima, dar este foarte dificil să gândești corect în aceste situații politice complicate.

MB: Ce fel de capcană v-au pregătit?

NL: La sfârșitul lui ianuarie 2012, în timp ce eram la ambasada peruviană din Buenos Aires, am primit o scrisoare de la un grup de peruvieni care făceau campanie pentru legalizarea Movadef, un front politic pentru organizația teroristă Calea Luminoasă care căuta aministie pentru crimele liderilor ei care erau în pușcărie. Zece luni mai târziu, la începutul lui noiembrie, pe baza acestei scrisori, un ziar peruvian de dreapta m-a denunțat drept simpatizator al Movadef, cerând să fiu de-

mis din funcție. Guvernul nu m-a apărut, dar nici nu a deschis o anchetă pe numele meu. Erau atât de speriați de ofensiva aripii de dreapta încât mi-au cerut să demisionez. Bineînțeles, nu am avut niciodată vreo legătură cu Movadef sau Calea Luminoasă. Într-adevăr, în 1982 Calea Luminoasă mi-a trimis o scrisoare de amenințare cu moartea și, în acea perioadă, mi-au asasinat câțiva dintre prieteni. Sunt un grup terorist care nu își auto-analizează critic acțiunile. Chiar dacă acuzațiile lor au fost false, grupurile de dreapta din interiorul și exteriorul guvernului au fost destul de puternice pentru a-mi asigura ieșirea din guvern.

MB: Bine, înțeleg cât de precară este situația politică în Peru. Dar aceasta nu a fost prima dată când ați făcut parte din guvern. Ați fost ministrul educației în 2001 în guvernul Toledo care căuta să restaureze democrația în Peru. Povestiți-mi mai mult despre asta.

NL: Acesta a fost rezultatul unei lupte împotriva dictaturii lui Fujimori. Fusesem membru al Foro Democrático, o organizație civică, ce a făcut parte dintr-o coaliție pentru răsturnarea acestui regim. Toledo, un om de centru cu origini liberale, în acel moment reprezenta un nou început pentru democrația peruviană și a format primul lui cabinet cu oameni din diferite domenii.

Scopul meu a fost să încep reformele educaționale care ar fi îmbunătățit sistemul de educație, care era unul dintre cele mai proaste din regiune. Funcționa cu un buget foarte mic și rezultatele lui erau de o calitate foarte slabă. A trebuit să am de-a face cu doi inamici: Banca Mondială și un sindicat maoist al profesorilor. Banca Mondială, ca de obicei, voia să privatizeze totul, în timp ce sindicatul voia să mențină cu orice preț siguranța locurilor de muncă, blocând orice evaluare a activității membrilor ei. Am reușit să punem reforma pe agenda politică, dar Toledo nu a fost în stare să facă față presiunilor din partea acestor oameni așa că ne-a concediat pe mine și pe echipa mea.

MB: Observ că politica este o afacere lipsită de loialitate, mai ales că nu v-ați abandonat niciodată convingerile de stânga! Și, în acest context, sociologia vă oferă o alternativă? Vă oferă consolare în fața acestor incertitudini? Dar contribuie, de asemenea, și la politica dumneavoastră? Este sociologia o politică prin alte mijloace?

NL: Nu este vorba doar de consolare. Sociologia m-a ajutat să înțeleg societatea peruviană și locul pe care Peru îl are în regiune și în lume. În privința educației, de exemplu, sociologia m-a ajutat să înțeleg că problemele educației peruviene erau ideologice și politice, nu tehnice așa cum voiau să ne convingă agențiile internaționale. Sociologia mi-a oferit uneltele pentru a înțelege că educația de calitate nu este doar o chestiune legată de note bune; este nevoie și de o înțelegere colectivă a locului tău în lume, a sentimentului de apartenență.

Nu am părăsit niciodată mediul universitar. De 34 de ani

predau sociologia la Universitatea San Marcos, care este una dintre cele mai vechi și mai cunoscute universități din Peru. În acești ani am participat în cel puțin nouă proiecte mari de cercetare. Acestea s-au finalizat cu scrierea unor cărți, bineînțeles, unele mai importante ca altele, unele mai politice, altele mai sociologice.

MB: Foarte puține dintre cărțile dumneavoastră au fost traduse, deci poate ne puteți da o idee despre proiectele dumneavoastră de cercetare sau cel puțin, despre unul sau două pe care le considerați cele mai importante, arătând conexiunea lor cu politica.

NL: Bine, faptul că nu au fost traduse în engleză se explică prin relația complicată pe care o am cu lumea academică din America. Să luăm drept exemplu lucrările mele despre populism. Am scris o lucrare despre populismul din America Latină la sfârșitul anilor '90, încercând să explic că neoliberalismul populist nu a existat, că era o contradicție în termeni. Am scris că din punct de vedere istoric populismul a fost bun pentru regiune și pentru democrație. După ce a fost publicată în spaniolă, am trimis-o și la reviste comparative importante din SUA. După multe luni am primit un lung comentariu în care mi se transmitea că nu știu ce este populismul. Bine, mi-am zis că ei gândesc diferit. Dar problema a fost că în același jurnal a fost publicat un articol care critica teoria mea și cita din versiunea în Spaniolă. Deci, articolul meu nu a fost destul de bun pentru a fi publicat, dar a fost destul de bun pentru a fi criticat! De multe ori am primit același argument: dacă nu ești de acord înseamnă că habar nu ai ce vorbești.

Ultima mea carte este despre diferitele abordări ale democrației latino-americane în teorie și practică. Am scris-o în încercarea de a explica cum noile guverne progresiste din regiune – de la Hugo Chávez, la Lula, Correa, Evo Morales și cuplul Kirchner – încercau să dezvolte un nou tip de democrație promovând redistribuția, justiția socială și participarea. Scopul cărții este să prezinte o imagine a regimurilor democratice diferită de cea dominantă, care provine din discursul despre tranziții și consolidări.

MB: Și mai există moduri în care sociologia dumneavoastră intră în controverse politice?

NL: O, da! De exemplu, în ultimele luni am avut o dezbatere în Peru în legătură cu clasa de mijloc. Neoliberalii și oamenii care se ocupă de sondaje susțin că 70% dintre peruvieni fac parte din clasa de mijloc pe baza unui tabel straniu de distribuție a veniturilor. Deci, împreună cu câțiva prieteni, am scris despre structura socială, clasă socială și lupta de clasă – încă o dată după mulți ani – pentru a arăta că acești savanți sunt ghidați prost în teorie și practică și că sociologia are o înțelegere mult mai precisă și mai sofisticată a acestor lucruri.

MB: Ați obținut doctoratul în sociologie în SUA și v-ați

reintors periodic. De fapt, ne-am întâlnit pentru prima dată la Universitatea din Wisconsin. Ce caută un peruvian de stânga în SUA?

NL: Am obținut masterul în Mexic și am fost peste tot prin America Latină și Europa pentru diferite angajamente academice. În SUA, ca în orice altă țară, există un număr foarte mare de locuri posibile pentru studiu. Am ajuns să îmi fac doctoratul în anii '80 la New School for Social Research, o universitate foarte bună și progresistă. Am fost invitat să țin cursuri și în alte locuri, precum Madison, Wisconsin. Cred că trebuie să milităm pentru dialog și contact între cele două Americi. Nu contează dacă nu suntem de acord, trebuie să ne înțelegem reciproc.

MB: Mă întreb dacă există ceva în biografia dumneavoastră, poate în educația timpurie sau în istoria familială care v-a determinat să vă orientați simultan în două direcții: politică și sociologie?

NL: Ei bine, mulți oameni cred că nu mă potrivesc pe scena politică peruviană. Provin din clasa de mijloc superioară, nu am strămoși indigeni și am avut parte de o educație bună (cel puțin așa cred eu). Poate a fost teribila realitate a inegalității sociale persistente din Peru ce m-a făcut să mă dedic acestei vieți care merge pe două cărări interconectate. Dar am fost fericit făcând și politică și sociologie. Așa cum am mai zis, se potentează reciproc. Nu am niciun regret.

MB: Acum că nu mai faceți parte din guvernare cum vă ocupați timpul? Mai sunteți implicat în politică? Scrieți mai mult?

NL: Da, sunt în politică. Sunt membru al unei coaliții de stânga care are câte o filială în aproape toate regiunile din Peru. Avem șanse mari la viitoarele alegeri regionale din 2014. Am și un site web pe care îl gestionez împreună cu un grup de prieteni – o platformă de analiză politică prin Internet. Trimitem câte o pagină de analiză de știri către 15,000 de adrese de email în fiecare zi, avem și un program de radio și scriem și rapoarte cu analize ale politicilor publice. Așa cum am zis, țin în continuare cursuri la Universitatea din San Marcos și sunt aproape de finalizarea unei cărți, care este un lung eseu politic despre începuturile și viitorul republicii peruviene.

MB: Cred că Max Weber ar fi foarte invidios pe dumneavoastră – vă simțiți ca acasă și în sociologie și în politică, le îmbinați pe cele două, dar nu le confundați niciodată! Vă mulțumesc foarte mult pentru acest interviu minunat. ■

> Colonialitatea puterii

O perspectivă din Peru

de César Germana, Universidad Nacional Mayor de San Marcos, Lima, Peru

Sociolog peruvian, Aníbal Quijano – profet al colonialității.

Deosebit de importantă este criza structurilor intersubiective – și în particular a căilor de cunoaștere aplicabile științelor sociale. Începând cu anii 1970, am fost martorii unei serii de transformări ale științelor sociale care reflectă maniera în care acestea, inevitabil, se reorganizează. Raportul Comisiei Gulbenkian este, poate, cea mai semnificativă analiză a schimbărilor care s-au petrecut în mecanismele gândirii sociale pe parcursul celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea (Wallerstein, 1997). Acest raport descrie erodarea structurilor eurocentrice de cunoaștere, atât în țările centrale, cât și în cele periferice, și apariția unor școli de gândire al căror obiectiv era să dezvolte modele alternative pentru înțelegerea realității sociale și istorice.

Eu consider că eurocentrismul este structura de cunoaștere care a asigurat și a susținut modelul colonial-modern de putere. Acesta presupune o manieră specifică de percepere și organizare a lumii naturale și sociale. El are la bază trei credințe fundamentale.

Prima este credința în simplificare. Potrivit lui Descartes, pentru a înțelege procesele complexe este necesară divizarea acestora în cât se poate de multe părți componente, care să fie studiate individual, astfel încât ceea ce este „clar” este ceea ce a fost simplificat. Această

Există nenumărate dovezi că parcurgem o perioadă în care modelul puterii coloniale moderne, care a dominat întreaga planetă în ultimii 500 de ani, se confruntă cu o criză structurală. Aceasta este o criză a înșelărilor fundamentelor structurii de putere în ansamblul ei: au apărut dificultăți în rândul

tuturor componentelor, la toate nivelurile – în relațiile de gen, relațiile de muncă, relațiile politice, relațiile între indivizi și relațiile cu natura – ce nu își pot găsi rezolvare în cadrul sistemului istoric actual, impunându-se crearea unor forme noi de coexistență socială.

perspectivă generează compartimentarea și specializarea crescută a cunoașterii, care se manifestă prin emergența unor discipline drept categorii intelectuale, fiecare cu obiectul și metoda proprie de studiu. Disciplinele, de asemenea, dezvoltă categorii instituționale care pun bazele departamentelor și formează structura organizatorică a universităților moderne.

Cel de-al doilea concept fundamental al cunoașterii eurocentriste este credința în stabilitatea sistemelor sociale și naturale. Această concepție privește realitatea ca pe o lume ordonată care funcționează după legi simple și cunoscute. Se prezumă că aceste cunoștințe ne permit să prezicem viitorul, putând astfel să controlăm nu doar lumea naturală, ci și lumea socială. Această credință duce către determinism și către ideea reversibilității, cu alte cuvinte a repetabilității evenimentelor, și astfel către eliminarea istoriei ca proces creativ.

A treia credință fundamentală este obiectivitatea, adică principiul potrivit căruia poți cunoaște realitatea așa cum este ea, anulând subiectul. Consecința acestei credințe este acceptarea ideii conform căreia cunoașterea este lipsită de judecăți de valoare.

În modelul colonial-modern al puterii, eurocentrismul se impune drept unica formă legitimă de cunoaștere și astfel marginalizează, subordonează sau distruge structurile de cunoaștere ale popoarelor colonizate. Cunoașterea care se dezvoltase în rândul acestor popoare de-a lungul mileniilor și care stătuse la baza unor forme specifice de existență socială este reprimată cu violență și marginalizată, astfel încât înșiși exponenții acestor forme de cunoaștere caută să se dezică de ele, întrucât și ei încep să le considere inferioare.

Cele mai clare curențe de gândire, care contestă în mod radical structurile de cunoaștere eurocentriste, au apărut chiar la periferia acestui model colonial-modern al puterii. Contribuții semnificative ale acestei perspective includ studiile postcoloniale, studiile subal-

terne și lucrările intelectualilor africani. În cadrul acestor curențe, abordarea analitică asociată cu „decolonizarea-colonialității puterii” reprezintă una dintre cele mai promițătoare alternative la cunoașterea eurocentristă și un mijloc de a înțelege tendințele lumii contemporane, precum și de a analiza opțiunile pentru viitor. Seminarul cu tema *The Questions of Dis/Coloniality and Global Crisis*, organizat de Aníbal Quijano la Lima în august 2010, a reprezentat finalul dezbaterilor anterioare și punctul de plecare al perspectivei analitice asupra colonialității puterii.

Analiza asupra decolonizării-colonialității puterii oferă o perspectivă asupra cunoașterii – o cale de a percepe realitatea, de a emite întrebări și de a organiza răspunsurile în legătură cu viața socială a ființelor umane – care ne permite să formulăm întrebări importante pe care gândirea eurocentristă le-a reprimat. Ea a apărut ca o provocare la adresa formelor eurocentriste de cunoaștere, pentru că pune la îndoială bazele structurilor hegemonice de cunoaștere ale sistemului capitalist modern-colonial. Acest articol își propune să analizeze ipotezele epistemologice și teoretice, și posibilitățile inerente din această perspectivă alternativă asupra cunoașterii. Voi încerca să explorez câteva dintre cele mai importante linii de cercetare care contribuie la reorganizarea teoriei sociale.

Urmând teoriile inovative ale lui Aníbal Quijano, voi evidenția că odată cu anul 1492, când a avut loc cucerirea de către europeni a ceea ce urma să se numească mai târziu America, a apărut un model de putere sui generis, ce avea drept caracteristici principale colonialitatea și modernitatea. Pe de o parte, acesta era definit de colonialitate deoarece relațiile de putere stabilite în timpul cuceririi erau strâns legate de ideea de „rasă” ca principal criteriu de clasificare socială a ființelor umane. Cu alte cuvinte, cuceritorii s-au văzut pe ei înșiși drept oameni superiori și s-au autointitulat „albi”, iar pe cucerii i-au considerat inferiori și i-au numit „indieni” și „negri”. În procesul de împământenire a relațiilor sociale, ideea de „rasă” a

legitimizat dominația și exploatarea populațiilor indigene și a sclavilor africani, și a devenit unul dintre principalele atribute care susțineau modelul de putere, chiar și după ce coloniile și-au câștigat independența față de Spania și Portugalia. Era o asigurare a faptului că atât cei care dominau cât și cei dominați acceptau relațiile de dominație ca fiind normale. În același timp, modernitatea reprezenta cealaltă față a colonialității pentru că aceasta raționaliza viața socială din ce în ce mai mult, având progresul tehnologic și științific drept unic indicator.¹

Decolonizarea epistemologică impune contestarea ipotezelor care stăteau la baza structurilor de cunoaștere eurocentriste și avansarea unor interpretări alternative care s-ar putea dovedi mai utile pentru înțelegerea sistematică a lumii sociale și pentru introducerea unor opțiuni adecvate realității în vederea unui viitor mai egalitarist și mai democratic. Propun cinci modalități de contestare a ipotezelor metodei europene de a obține cunoaștere cu privire la viața socială – și cinci interpretări alternative care rezultă din analiza decolonizării-colonialității puterii.

1. Punerea sub semnul întrebării a statului ca și cadru analitic pentru înțelegerea vieții sociale. Structurile statului nu pot fi considerate ca fiind limitele în interiorul cărora se definesc relațiile sociale. Prin urmare, este nevoie să privim drept unitate de analiză modelul global, modern-colonial de putere, care a apărut în secolul al XVI-lea odată cu cucerirea de către europeni a ceea ce urma să devină America.

2. Contestarea noțiunii de putere colonială pentru a înțelege relațiile de dominație și de exploatare stabilite între colonizatori și cei colonizați. Astfel, vom analiza nu numai relațiile de exploatare și dominație economică, juridică și politică, ci și felul în care, în cadrul sistemului modern-colonial, aceste relații de putere se întrepătrund cu un set de idei cu valoare simbolică și de legitimare asimilate ideii de „rasă”. Astfel, stabilirea unor relații de putere în funcție de rasă constituie modelul de

putere eurocentrist, global și capitalist.

3. Contestarea teoriei cunoașterii științifice a simplificării, mai concret, a credinței potrivit căreia înțelegerea proceselor complexe presupune divizarea acestora și studierea individuală a elementelor componente. Analiza colonialității puterii insistă asupra importanței înțelegerii modelului global de putere de tip modern-colonial ca totalitate istorică. Puterea este, astfel, văzută drept un sistem complex format din elemente eterogene, strâns legate între ele, care a apărut în secolul al XVI-lea și s-a răspândit la nivel global în secolul al XIX-lea – un sistem care în prezent trece printr-o etapă de despărțire în două direcții, sau printr-o criză structurală. Din acest punct de vedere, nu este utilă separarea arbitrară între sfera politică, economică și socioculturală; ar trebui, mai degrabă, să le privim drept momente într-un proces de natură istorică. Mai mult, conform acestei ipoteze alternative, specializarea cunoștințelor sociale în discipline, care a derivat din construcția istorică a științelor sociale în Europa în secolul al XIX-lea, nu are nicio justificare epistemologică. Singura specializare utilă ar fi mai degrabă cu privire la probleme sau domenii de studiu specifice.

4. Punerea sub semnul întrebării a separării dintre subiectul și obiectul cunoașterii. Provocarea constă atât în obiectivism (care izolează subiectul) cât și subiectivism (care izolează obiectul), deoarece ambele perspective împiedică o înțelegere completă a realității – și în mod special a realității sociale. Cu alte cuvinte, este nevoie să recunoaștem că lumea există și în afara subiectului – dar și că acest subiect intervine în producerea de cunoștințe, astfel că măsurarea,

de exemplu, modifică ceea ce este măsurat. Așadar, cunoașterea devine un produs intersubiectiv, înțeles prin prisma structurilor intersubiective și a regulilor epistemologice – reguli sociale – care stabilesc adevărul.

5. Contestarea separării dintre cunoașterea de tip științific și cea de tip umanist. Dacă până acum, cunoașterea de tip științific a fost orientată exclusiv către stabilirea adevărului cu ajutorul procedurilor empirice, iar cunoașterea de tip umanist a abordat valorile etice și estetice, perspectiva analizei colonialității puterii subliniază importanța faptului că, pe parcursul producerii sale, cunoașterea este în același timp adevărată, bună și frumoasă. Prin urmare, ceea ce urmărim este să readucem farmecul unei lumi pe care colonialitatea și modernitatea au raționalizat-o și au dezvrăjit-o.

În concluzie, avem o perspectivă asupra cunoașterii cu trăsături promițătoare, care poate fi aplicată în numeroase direcții, atât teoriilor mai elaborate cu caracter general, cât și celor cu caracter specific: teorii generale cu privire la cele mai vaste arii de manifestare a modelului global de putere, la criza cu care se confruntă acesta și la alternativele istorice care-i pot lua locul; și teorii specifice cu privire la cele mai speciale arii de manifestare a acestui model istoric de putere. ■

¹ Aníbal Quijano a introdus conceptual de colonialitate a puterii în anul 1991. Mai târziu, el a dezvoltat ideea în mai multe texte, inclusiv în Quijano și Wallerstein (1992) și Quijano (1993, 2000a, 2000b, 2000c, 2001, 2003, 2004, 2007, 2009 și 2010). Pentru dezbateri asupra acestui concept, citiți următoarele texte: Mignolo (2003), Escobar (2003) și Pachón Soto (2007).

Referințe:

Escobar, A. (2003) "Mundos y conocimientos de otro modo: El programa de investigación de modernidad/colonialidad latinoamericano." *Tabula Rasa* 1: 51-86.
Mignolo, W. (2003) *Historias locales/diseños globales: Colonialidad, conocimientos subalternos y pensamiento fronterizo*. Madrid: Akal.

Pachón Soto, D. (2007) "Nueva perspectiva filosófica en América Latina: el grupo Modernidad/Colonialidad." *Peripetias* 63.

Quijano, A. and Wallerstein I. (1992). "Americanness as a Concept or the Americas in the Modern World-System." *International Journal of Social Sciences* 134, UNESCO: 617-627.

Quijano, A. (1991) "Colonialidad y modernidad/racionalidad." *Revista del Instituto Indigenista Peruano* 13.29: 11-20.

_____. (1993) "Raza, etnia y nación en Mariátegui: cuestiones abiertas." In: Aníbal Quijano et al. (eds.) José Carlos Mariátegui y Europa: El otro aspecto del descubrimiento. Lima: Amauta: 167-188.

_____. (2000a) "Colonialidad del poder, eurocentrismo y América Latina." In: Edgardo Lander (ed.), *Colonialidad del saber: eurocentrismo y ciencias sociales. Perspectivas latinoamericanas*. Buenos Aires: CLACSO/UNESCO: 201-246.

_____. (2000b) "Colonialidad del poder, globalización y democracia." In: *Tendencias básicas de nuestra época*. Caracas: Instituto de Altos Estudios Internacionales Pedro Gual: 21-65.

_____. (2000c) "Coloniality of power and social classification." In: *Journal of World-Systems Research* 6.2: 342-386.

_____. (2001) "Colonialidad, poder, cultura y conocimiento en América Latina." In: Walter D. Mignolo (ed.), *Capitalismo y geopolítica del conocimiento. El eurocentrismo y la filosofía de la liberación en el debate intelectual contemporáneo*. Buenos Aires: Signo: 117-131.

_____. (2004) "O 'movimento indígena' e as questões pendentes na América Latina." In: *Política externa* 12.4: 77-97.

_____. (2007) "Don Quijote y los molinos de viento en América Latina." In: *Investigaciones Sociales* 10.16: 347-368.

_____. (2009) "Des/colonialidad del poder: El horizonte alternativo." In: *Pasado y Presente* 21.

_____. (2010) "Bien vivir para redistribuir el poder: Los pueblos indígenas y su propuesta alternativa en tiempos de dominación global." In: *Oxfam Annual Report 2009-2010: Pobreza, desigualdad y desarrollo en el Perú*.

Wallerstein, I. (1997) *Abrir las ciencias sociales*. México: Siglo XXI.

> Din Chiapas: Înfruntând o lume inegală

de **Markus S. Schulz**, Universitatea Illinois de la Urbana-Champaign, USA, membru al Comitetului Programului din 2014 al Congresului Mondial ISA și președinte al Comitetului de Cercetare ISA în domeniul cercetărilor viitoare (RC07)

Femei indigene malaeziene luptând pentru demnitate. Foto de Markus Schultz.

Anul 2014 marchează cea de-a douăzecea aniversare a Acordului Nord-american de Comerț Liber (NAFTA) între Canada, Mexic și SUA. NAFTA a fost primul acord de acest tip între țări aflate la niveluri diferite de dezvoltare și a devenit, astfel, referința de bază pentru tratatele ulterioare și negocierile actuale pentru Parteneriatul Trans-Pacific (TPP) al celor douăzeci de țări din zona Pacificului și pentru Parteneriatul Trans-atlantic pentru Comerț și Investiții (TTIP) între Uniunea Europeană și SUA. Conceput în timpul primei guvernări Bush și implementat sub

cea a lui Clinton, tratatul a furnizat un model pentru reducerea tarifelor în beneficiul corporațiilor orientate spre export, subminând totodată interesele muncitorilor și problemele ecologice.

Anul 2014 marchează, de asemenea, cea de-a douăzecea aniversare a revoltei indigene din Chiapas. Când zapatiștii au ridicat armele în ziua în care NAFTA a intrat în vigoare, au legat luptele locale pentru pământ, drepturi civile și un nivel de trai demn de luptele mai extinse pentru democrație și justiție socială de la nivel global. De-a lungul anilor, zapatiștii au inspirat un discurs critic și formarea unei rețele transnaționale de activiști care,

>>

Muncă comunală – pregătind un teren pentru pentru ridichii organice pe dealurile din Chiapas. Foto de Markus Schultz.

la rândul său, a organizat demonstrații mari în Seattle, Praga, Genova și la alte summit-uri unde elitele globale au trasat restructurarea neoliberală a economiei lumii.

Deși atenția mass-media s-a îndepărtat de Chiapas, ar fi o greșeală să credem că mișcarea zapatistă s-a diminuat. Revolta continuă, însă într-un mod diferit. Comunitățile maya insurgente și-au stabilit propriile municipalități autonome, în care experimentează forme de autoguvernare la firul ierbii. Reprezentanții prin rotație ai consiliilor locale și regionale au obligația să respecte principiul “mandar-obedeciendo”, adică a guverna prin supunere. În decembrie 2012, zapatistii și-au arătat puterea prin mobilizarea a zeci de mii de oameni într-un marș al tăcerii prin San Cristobal de las Casas, cel mai important oraș din regiune.

Vara trecută, zapatistii au demarat ultimele lor inițiative, invitând vizitatorii în comunitățile lor pentru a învăța ceea ce înțeleg ei prin libertate. „Micile lor școli” (escuelitas) au inversat rolurile: lumea nu a fost invitată să-i învețe pe indigeni despre dezvoltare, ci invers, să vadă, să asculte și să învețe din experiența lor, din modul în care și-au croit o alternativă socială, din modul în care au creat structuri participative de autoguvernare. Escuelitas nu au fost menite pentru discursuri mari pe podiumuri înalte, ci pentru învățarea directă din practicile lor trăite din rezistența cotidiană.

Mai mult de o mie două sute de oameni de toate vârstele au călătorit prin Mexic și țările din întreaga lume, incluzând activiști, artiști, intelectuali, fermieri, muzicieni, poeți, comercianți stradali, studenți și simpatizanți din diverse categorii sociale. Nu au existat taxe de școlarizare. Cazarea și masa au fost gratuite, chiar și transportul. Participanților li s-a cerut doar să plătească o sută de pesos (aproximativ zece dolari) pentru materialele de studiu printate, în timp ce un vas sigilat oferea posibilitatea pentru donații anonime. Zapatistii au explicat că donatorii mari nu ar trebui să se simtă prea plini de ei, iar cei fără bani nu ar trebui să fie rușinați.

Ședințele comune au oferit oportunitatea pentru întrebări și răspunsuri despre viziunea zapatistă și principiile directe, dar partea principală a învățării a avut loc în comunitățile care au pregătit vizitele mai multe luni. Fiecărui student i-a fost pus la dispoziție un Votán, sau însoțitor și tutore, ca întruchipare a comunității. „Nu există un singur profesor”, a explicat subcomandantul Marcos, purtătorul de cuvânt zapatist, „ci mai degrabă un colectiv care predă, care îndrumă, care formează, și în interiorul lui și prin intermediul lui, persoana învață și, astfel, predă la rândul ei.”

Povestea unuia dintre însoțitori, un tânăr Tzotzil, ilustrează experiența multora din generația lui. După obținerea

celor doi ani de școlarizare secundară, el însuși predă acum în propria școală elementară a comunității. El a cunoscut un mod diferit de viață în Cancún. Atras de perspectiva de a câștiga bani, a plecat în marele oraș și a obținut locuri de muncă în construcții, restaurante și hoteluri. A descris fascinația lui față de grandiozitatea vilelor alb-strălucitoare ale orașului și a complexelor de stațiuni, dar și cum a fost martorul sărăciei extreme a majorității populației la doar câteva străzi distanță de zona de coastă și de cartierele bogate. A rezistat mai mult de un an acestui mod de viață în economia banilor, de a primi ordine, fiind de multe ori înșelat la bacșiș, uneori și la salariu. Într-un final s-a săturat și s-a întors în comunitatea lui. A preferat demnitatea în locul disciplinei, comunitatea în locul competiției.

La douăzeci de ani după revoltă, un sistem de școală autonom este acum pus în practică, în care comunitatea zapatistă stabilește curriculumul în concordanță cu nevoile, valorile și prioritățile ei. Au început construirea unei școli secundare în unul din centrele regionale, în care studenții de obicei stau pentru o perioadă de două săptămâni, din cauza navetei deseori lungi. Școlile elementare au fost înființate la nivelul comunității locale, predarea fiind realizată de cei cu un nivel de școlarizare. Zapatistii consideră acest sistem mult superior școlilor oficiale conduse de guvern cu profesori care de obicei nu vorbesc limba locală și care urăsc să

fie trimiși în zone aflate la distanță, departe de familie și facilități urbane. Profesorii zapatisti preferă să fie numiți promotori ai educației deoarece resping abordarea convențională de sus în jos a învățământului în favoarea unui mod mult mai cooperativ de învățare împreună. Orele lor de predare nu sunt remunerate. Comunitatea asigură caza, masa, zile libere de la muncile comunale și o indemnizație modestă pentru îmbrăcăminte.

Viața în comun dintr-o comunitate include munca la câmp, cultivarea legumelor, culegerea fructelor, înotul și spălarea hainelor, pregătirea hranei, mâncatul împreună, cântatul și spunerea de povești. Dacă este clasificat după criteriile materiale, nivelul de trai al comunității în care am locuit în această vară a fost destul de precar. Colibele din chirpici erau simple și aveau doar podele sărăcăcioase. Nu exista nicio aparatură modernă și nici acces la rețeaua electrică. Pe de altă parte, existau și multe avantaje. Așezarea era liniștită, foarte departe de autostrăzile zgomotoase sau de industria poluantă. Un izvor din apropiere furniza apă curentă proaspătă. Dieta a constat în principal în tortilla din porumb, orez, fasole, legume, ocazional un ou, dar de obicei fără carne sau băuturi comerciale. În mare parte produsele la nivel local erau proaspete, naturale și pline de savoare. Poate cel mai important, comunitatea a arătat un puternic simț al demnității și se putea mândri cu autonomia ei.

Porumbul este pilonul principal al agriculturii maya de subzistență. NAFTA a expus țăranii mexicani competiției SUA, acolo unde porumbul este produs la scară industrială în monoculturi mari cu subvenții guvernamentale serioase. Lucrul acesta a generat presiune pentru abandonarea pământului și căutarea de slujbe în orașe sau în străinătate. Zapatistii

continuă să crească porumbul pentru consumul propriu în mod tradițional pe milpas-urile lor, terenuri mici, adesea pe pante abrupte, împărțite cu alte plante precum buruieni comestibile, dovleci și în special fasole, care folosește tulpina porumbului după recoltarea acestuia. Zapatistii se opun semințelor GMO cultivate de giganții corporatiști precum Monsanto. Ei se opun diversității genetice care a evoluat de-a lungul celor aproape 9.000 de ani de cultură meso-americană cu dimensiunea redusă a celor câteva linii consangvinizate ale producătorilor agricoli americani care utilizează pesticide.

O transformare majoră a apărut în relațiile de gen. Legea femeilor revoluționare a promovat egalitatea de gen. Întrucât aceasta a constituit o ruptură de patriarhatul adânc înrădăcinat, unele comunități au adoptat-o mai rapid decât altele. De exemplu, când se confruntă cu cheltuieli mari pentru transport și mâncare, familiile ce trăiesc departe de școala secundară își pot trimite doar fiii, dar nu și ficele, astfel reproducând dezechilibre. Cu toate acestea, există multe semne că tânăra generație îmbrățișează egalitatea de gen mult mai rapid. De exemplu, bărbații tineri nu mai consideră spălarea hainelor ca o sarcină a femeii, aceștia putând fi văzuți făcând asta singuri. De asemenea, un număr din ce în ce mai mare de femei servesc ca promotori ai educației și sănătății, și în consiliile autoguvernării.

Răspunsul strategic al guvernului mexican față de zapatisti s-a schimbat de-a lungul timpului. Acesta a încetat campaniile militare timpurii după protestele masive din Mexic și din străinătate. Mai recent, guvernul a sponsorizat construcția unui Oraș Rural Sustenabil și a unei uzine de asamblare chiar lângă adăposturile zapatiste. Chiar și așa, slujbele promise care i-ar fi putut face pe

țărani să-și abandoneze pământurile au dispărut rapid atunci când subvențiile s-au epuizat, iar casele nou-nouțe, vopsite strălucitor sunt în mare parte neocupate, întrucât au fost considerate deficiente din construcție. Deși în prezent nu există incursiuni ale armatei în comunități, există îngrijorări cu privire la survolările la altitudine mică a avioanelor militare. Zapatistii consideră că președintele mexican de acum a ajuns la putere mulțumită sistemului electoral necinstit și părtinirilor majore din mass-media. Sistemul politic este în viziunea zapatistă atât de corupt încât ei refuză să coopereze cu vreunul dintre partidele politice.

Rezistența zapatistă este simultan politică, economică, socială și culturală. Este vorba de autoguvernare și muncă de subzistență, de crearea unui model social cu un apel inerent. Răspunsul lor la problematica justiției sociale începe cu libertatea. Ei nu cer autorizație, ciacționează. Politicile de ajustare socială au sporit numărul cartierelor sărace urbane în întreaga lume; este timpul să recunoaștem dezvoltarea inovării de jos în sus. O sociologie cu aspirații globale și adaptată la problemele inegalității poate beneficia de atenția importantă acordată luptelor de masă din periferiile zonei de sud a globului. ■

> În închisoarea siriană

Deconectați și desubiectificați

de Abdulhay Sayed, anterior de la Universitatea din Damasc, Siria

Raportul finanțat de Qatar și elaborat de către o echipă independentă de foști procurori ONU, care au analizat mii de fotografii realizate pe ascuns cu cadavre ale deținuților înfometați și torturați în centrele de detenție din Siria, a furnizat dovezi suplimentare în legătură cu o deja suspectată ucidere de deținuți [“la scară industrială”](#). Raportul a urmat unor raportări similare ale organizațiilor pentru drepturile omului siriene de la nivel local, care au descris condițiile atroce de detenție în închisorile actuale ale regimului sirian. Acest eseu se va concentra pe mărturii, mai degrabă decât pe imagini. Într-adevăr, există în prezent o documentație amplă de mărturii ale deținuților care au supraviețuit închisorilor siriene. Îmi îndrept atenția asupra modului în care au supraviețuit prizonierii în spațiul de detenție, felul în care corpurile lor au trecut prin coborârea lentă, din ce în ce mai jos, către limita dintre viață și moarte, și la cum au fost martori ai „deconectării” altor deținuți înainte de a dispărea. Mă întreb dacă și în ce măsură experiența devastatoare a Muselmänner, care a marcat Auschwitz în memoria lui Primo Levi și a multor altor supraviețuitori și pe care Giorgio Agamben a transformat-o recent într-o paradigmă, ne poate ajuta să înțelegem atât tragedia de acum a deținuților „deconectați” din închisorile siriene, cât și calamitățile provocate spațiului politic sirian.

În conformitate cu mărturiile multor supraviețuitori, există un număr tot mai mare de deținuți, arestați pentru implicarea în demonstrații pașnice sau muncă umanitară, care este posibil să fi pierit în detenție, iar trupurile lor să fi fost îngropate în gropi comune secrete. Mărturiile supraviețuitorilor menționează frecvent modul în care deținuții se confruntă cu un spațiu extrem de limitat și cu suprapopularea excesivă în locul de detenție. Condițiile extreme de tortură devin rutină. Violența și degradarea inumană nu se limitează la sesiunile de

interogatoriu, ci par a fi parte integrantă a vieții unui deținut dintr-un centru de detenție din Siria.

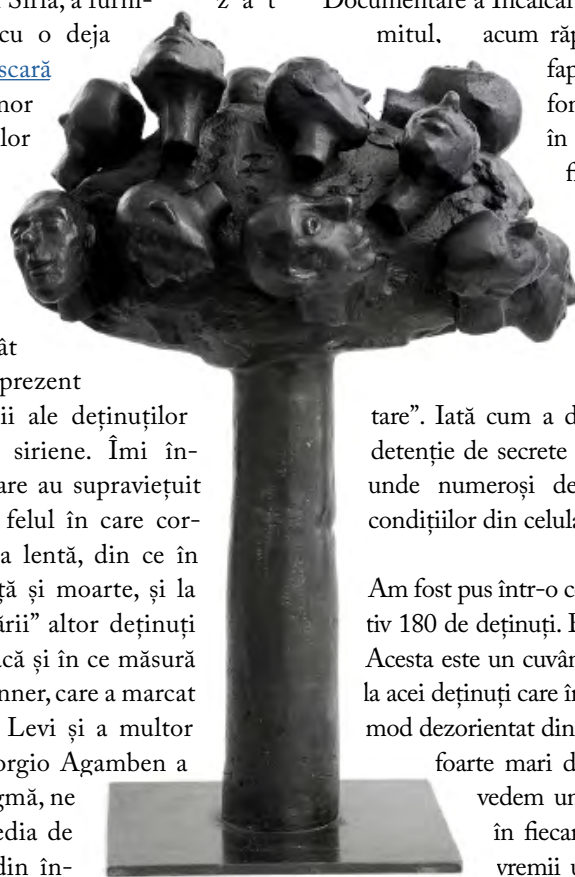
Mărturiile culese de către ONG-ul sirian local Centrul de Documentare a Încălcărilor (VDC) – co-fondat de către renumitul, acum răpit, avocat Razan Zeitouneh – indică faptul că gardienii recurg frecvent la înfometarea deținuților pentru a-i aduce în pragul prăbușirii. Înfometarea pare să fie folosită atât ca tehnică de tortură, cât și ca mijloc de a întâmpina foametea în amintirile supraviețuitorilor, ca o caracteristică a cotidianului [detenției](#). Condițiile dure de detenție au dus frecvent la ceea ce poate fi descris ca „deconectare”. Iată cum a descris un supraviețuitor un centru de detenție de secrete militare situat în Qaboun, în Damasc, unde numeroși deținuți s-au „deconectat”, din cauza condițiilor din celula lui:

Am fost pus într-o celulă de doi pe cinci metri, cu aproximativ 180 de deținuți. Erau foarte mulți deținuți „deconectați”. Acesta este un cuvânt pe care îl foloseam pentru a ne referi la acei deținuți care încep să vorbească și să acționeze într-un mod dezorientat din cauza torturii extreme și a temperaturii foarte mari din interiorul celulelor... Obişnuim să vedem unul sau doi deținuți care se deconectau în fiecare zi din cauza presiunii psihologice, a vremii umede și calde... Deținutul începea să spună și să facă lucruri foarte ciudate și lipsite

de sens...

Atunci când un deținut deconectat dispăre, există un sistem de evacuare a cadavrelor din celulă, și apoi din centrul de detenție. În unele centre de detenție, evacuarea este încredințată [deținuților veterani](#), care vor fi nevoiți să strângă trupurile moarte și să ducă treaba la bun sfârșit. În alte centre de detenție, sunt create așa-numitele camere de „[consolare](#)”, adesea învecinate toaletelor, pentru cei deconectați și cei morți.

“Copac” făcut din bronz, de un sculptor sirian, Fadi Yazigi, cu permisiunea sculptorului.

Amintirile supraviețuitorilor se fixează pe coridoarele din afara celulelor, unde trupurile deținuților deconectați sunt adunate în apropiere de grupurile sanitare, în așteptarea și primirea morții lor lente. Acesta este modul în care un supraviețuitor a descris experiența sa de [a privi în ochii](#) deținuților deconectați:

În fiecare zi, aproximativ douăzeci de deținuți erau aruncați în coridor pentru a-și întâmpina „destinul” lor și moartea lentă... Cazurile variau de ladeținuții care erau pe moarte din cauza torturii severe, deconectării sau temperaturii ridicate, la cei care arătau ca schelete din pricina ulcerărilor acute. Urinau în același loc, care era plin de puroi și sânge. Erau pe punctul de a pieri. Ochii lor rămăneau deschiși și capabili de a se concentra într-o privire, ca și cum pentru a cere deținuților care puteau să meargă să depună mărturie despre suferința lor în fața lumii de afară.

Ești atins în mod deosebit de acest moment extins în experiența deținutului, atunci când mintea pur și simplu se deconectează sau se închide, lăsând corpul într-un fel de stare vegetativă, înainte de a pieri. Ești, în mod evident, tentat să faci comparații cu figura Muselmann-ului, cunoscut în lagărul de concentrare de la Auschwitz, pe care recent Giorgio Agamben l-a exemplificat în cartea lui din 2005 *Rămășițe de la Auschwitz*. Primo Levi, ca supraviețuitor de la Auschwitz, a fost primul care, în cartea sa din 1946, *Dacă este acesta un om*, depune mărturie despre existența unei categorii de deținuți de la Auschwitz, care erau numiți de către SS, ca și de ceilalți deținuți, Muselmänner, sau musulmani. Descrierea lui Levi a fost grafică: Muselmänner erau oamenii „înecați” sau „non-oamenii” care populau Auschwitz-ul. Ei erau cei care „mărșăluiau în tăcere”, cu trupurile aflate în „degradare”, cu capetele „căzute și umerii curbați” și pe ale căror fețe și în ai căror ochi „nicio urmă de gândire nu este de văzut”. Conform mărturiilor supraviețuitorilor, figura Muselmann-ului, ca „mort viu”, „cadavru ambulant”, un „schelet în mișcare”, un „om-mumie”, era cunoscută și în alte lagăre de concentrare, dar sub nume diferite. S-a făcut puțină cercetare cu privire la originea și utilizarea extrem de negativă a termenului Muselmann.

Figura Muselmann-ului l-a interesat pe Agamben din perspectiva a două întrebări interdependente: cum a fost posibil să poți depune mărturie despre situația extremă din lagărul de concentrare, unde intențiile naziștilor erau de a anihila toți prizonierii și orice posibilitate a unei mărturii; și cum a „desubiectificat” puterea nazistă ființele umane în cele din urmă. Agamben a arătat cum înfometându-l pe „celălalt”, lăsându-l pe acel „celălalt” să atingă starea de Muselmann, puterea câștigă timp. Se construiește un „al treilea tărâm” între viață și moarte. Condiția de Muselmann simbolizează triumful puterii asupra ființelor umane, prin desubiectificarea lor și prin reducerea lor la existența lor biologică. Puterea le permite să supraviețuiască în starea de viață goală.

Deși suntem ispitiți să facem o paralelă cu „deconectarea”

deținutului sirian, care de fapt este desubiectificat, viața lui conștientă fiind separată de viața lui biologică, această experiență comună se oprește aici. Într-adevăr, există multe diferențe între Muselmann de la Auschwitz și deținutul sirian „deconectat”. Condiția de Muselmann a fost întâmplătoare în cazul Auschwitzului, în condițiile în care întreaga întreprindere a fost orientată spre anihilare, care includea și posibilitatea de a mărturisi. În schimb, starea sirianului „deconectat” joacă un rol central în mecanismul general de putere al regimului sirian. Imaginea de „deconectat” servește funcția principală de a stabili un exemplu. Acesta trebuie să fie întipărit în memoria supraviețuitorilor. Mărturia supraviețuitorilor constituie și completează starea „deconectatului”. Nu există „deconectatul” fără supraviețuitor, și nici supraviețuitorul fără „deconectat”. Experiența „deconectatului” trebuie să fie transmisă de către supraviețuitori ca parte a efortului neobosit al regimului de a stabili teama în mintea sirienilor.

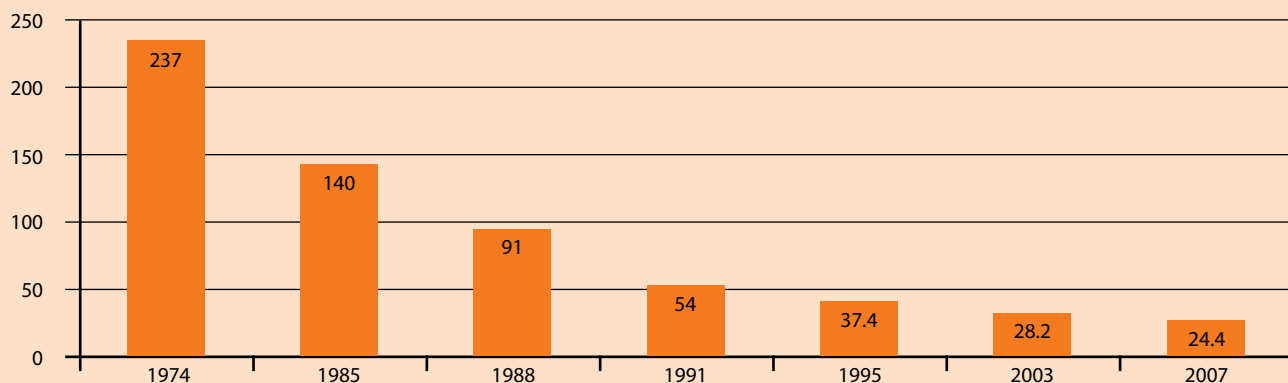
Mai mult decât atât, „muselmannizarea” deținuților sirieni exemplifică modul în care regimul reprezintă și se ocupă de spațiul politic sirian. Mașina de putere a regimului nu este orientată în primul rând spre eliminarea unei categorii de populație, ci mai degrabă spre eliminarea capacității oamenilor de a dezvolta orice pretenții politice colective de opoziție într-un loc public, prin reducerea poporului la un simplu fapt bio-politic sau o populație care să fie organizată și dată la o parte atunci când este dorit. Eliminarea prin crimă la scară industrială, distrugere și înlocuire nu este sfârșitul puterii, ci doar un mijloc folosit de regim pentru a recuceri și supune societatea. În fața mobilizării politice pașnice, regimul arestează protestatari și îi aruncă în închisorile sale infernale, care sunt organizate în așa fel încât să-i golească de conștiința drepturilor politice, prin aducerea lor într-o stare de deconectare și apoi expulzarea celor morți printre ei ca simple deșeuri biologice.

Suntem capabili să facem o paralelă între trauma aplicată trupurilor indivizilor în centrele de detenție din Siria, și cea aplicată corpului politic sirian: tortura corpului aici, distrugerea de orașe întregi acolo; aducerea deținuților deconectați aici, distrugerea piețelor publice în care cetățenii se adună pașnic pentru a-și exprima aspirațiile politice acolo; evacuarea cadavrelor deținuților aici; îndepărtarea civililor acolo? Cu siguranță, aceasta este o comparație teoretică facilă și nesustenabilă, dar exprimă izbitor realitatea trăită a tragediei siriene, care este marcată în mod fundamental de zdrobirea sistematică de către regimu a oricărei mișcări civile și pașnice pentru libertate politică. ■

> Progres ambiguu pentru femei în Iran

de **Shirin Ahmad-Nia**, Universitatea Allameh-Tabataba'i, Iran

Rata mortalității materne (la 100.000 de nașteri vii) în Iran, 1974-2007

Sursa: "Indicatori ai profilului de sănătate în Republica Islamică a Iranului", Centrul pentru Dezvoltarea Rețelei de Sănătate & Promovarea Sănătății, Ministerul de Sănătate și Educație Medicală, 2009

Societatea iraniană a traversat schimbări social-politice, economice și culturale dramatice de la Revoluția Islamică din 1979, schimbări care pot fi observate în special în noile pattern-uri al familiei, educației și vieții urbane.

JCu puțin timp înainte de revoluția din Iran, mai puțin de jumătate din oameni (47%) locuiau în zone urbane, în timp ce conform ultimului recensământ din 2011 procentul s-a ridicat la 71%. Pe parcursul ultimilor 50 și ceva de ani (1956-2011), rata de alfabetizare a iranienilor urbani a crescut de la 39.5% la 88.9% în timp ce diferența reprezentării de gen în educația intermediară și superioară s-a redus dramatic.

Conform statisticilor formale, aproximativ una din zece gospodării iraniene sunt conduse de o femeie, iar procentul femeilor care sunt singure, văduve sau divorțate este într-o creștere rapidă. Cu toate acestea, credințele culturale exercită o influență puternică împotriva participării femeilor în sec-

toarele economice formale. Valorile tradiționale ale segregării de gen, precum „bărbații sunt principala sau singura sursă de venit din casă” blochează accesul facil al femeilor pe piața muncii, cu rezultatul că rata activității economice a femeilor e în continuare puțin peste 12%, aproape la fel cât era și înainte de revoluție. Asta formează un contrast cu prezența înfloritoare a femeilor în sfera educațională și în special cu numărul crescând de absolvente de studii superioare, în varii discipline, pentru care rata șomajului este aproape dublă decât cea a bărbaților.

În ciuda acestei discriminări la adresa participării feminine pe piața muncii, realizările femeilor în educația superioară, accesul lor crescut la media internațională, folosirea din ce în ce mai largă a tehnologiilor de informație și comunicare care au adus o globalizare culturală, și prin urmare familiarizarea lor cu noi idei și idealuri, noi stiluri de viață și valori multiculturale, toate acestea au adus inevitabil schimbări remarcabile în identitatea de

gen a femeilor mai tinere.

Generațiile mai tinere de femei au redefinit identitatea de gen într-un mod mai îndepărtat de rolurile tradiționale de soție și mamă, în favoarea participării la evenimente comunitare și culturale, precum și la activități economice. Intrarea în „sfera publică”, în ciuda barierelor culturale, le-a investit pe femei cu mai multă putere și le-a făcut independente financiar. Cu potențialul îmbogățit și cu capacitățile lor, aceste tinere femei fac noi alegeri individualiste, ceea ce duce la noi tipare de familie și stiluri de viață.

În vreme ce căsătoria timpurie (în jurul pubertății) era răspunsul general acceptat la nevoile de bază ale adolescenților care căutau relații intime într-o societate profund tradițională care de fapt nu fusese atinsă de politicile de modernizare ale epocii șahului, în ultimii 50 și ceva de ani (1956-2011) vârsta medie la prima căsătorie a crescut pentru femei de la 18 la 24 de ani. Pe parcursul aceleiași perioade, a avut loc un declin gradual în mărimea medie a familiei (de la 4.8 la 3.5 oameni), și o scădere dramatică a ratei fertilității de la 6 la 2 nașteri per femeie. Rata generală de creștere a populației, care a fost la cel mai ridicat nivel (3.91%) în perioada 1955-65, a scăzut dramatic la 1,29% în 2011.

De la renașterea programului de planificare familială în 1989, procentul de femei căsătorite care folosesc contraceptive a crescut la aproximativ 74%. Asta a redus rata nașterilor și numărul de sarcini nedorite, ceea ce a avut ca rezultat o scădere remarcabilă a ratei mortalității materne de la 237 (din 100.000 de nașteri) în 1973 la 21 în 2010. Sănătatea îmbunătățită a femeilor s-a reflectat și într-o creștere a speranței de viață, care a atins 75 de ani în 2011.

Aceste schimbări socio-culturale au contribuit la alegerea independentă a unui soț, la relații intime pre-maritale și la despărțiri în familie. Selecția unui partener are loc acum în universități, în locurile de muncă, parcuri, mall-uri de cumpărături, forumuri de internet, camere de chat, pe străzi și chiar în timpul ritualurilor și ceremoniilor religioase, oriunde tinerii găsesc locuri de a întâlni și a-și face prieteni. Căsătoriile sunt mult mai puțin guvernate de cei vârstnici și de pre-aranjamentele tradiționale, comparativ cu chiar o decadă în urmă! Ratele de divorț fără precedent (o treime din toate căsătoriile s-a sfârșit în divorț în Teheran în 2012) au dus la un număr crescut de forme de relații maritale mai puțin comune, precum forma de căsătorie islamică (șiiită) non-permanentă (Sighe sau Mot'e), care constituie un răspuns religios la

creșterea numărului de comportamente sexuale de risc înalt și a relațiilor pre-maritale și extra-maritale.

Există date foarte puține la nivel național în legătură cu problemele de sănătate sexuală și reproductivă a adolescenților și tinerilor, dar indiciile la nivel local arată că vârsta primului contact sexual a scăzut la anii adolescenței și pentru băieți și pentru fete. Mai mult, relațiile non-convenționale au dus la așa-numitele „comportamente de risc înalt” care expun tinerii la boli cu transmitere sexuală precum HIV/SIDA – toate aduse de schimbări în stilurile de viață recreative și de petrecere a timpului liber care încurajează consumul de narcotice moderne și de alcool, ieftine și ușor de accesat pe piața neagră. Apariția acestor trenduri într-o țară unde nici unele din aceste activități nu sunt permise, nici de religie, nici de lege, a alarmat atât familiile cât și oficialii. ■

> Euromaidanul

Profilul unei rebeliuni

de **Volodymyr Paniotto**, Universitatea Națională din Kiev-Academia Mohyla, Director General, Institutul Internațional de Sociologie din Kiev (KIIS) și membru al Comitetului pentru Logică și Metodologie al ISA (RC33)

Trupă de rock populară ucraineană, Okean Elzy ["Oceanul Elzei"] cântând în Maidan pe 14 decembrie 2013.

“**M**aidanul” este un fenomen sociologic unic. Termeni precum „mulțime”, „întâlnire” sau „demonstrație” nu surprind în mod adecvat caracterul lui dinamic. Tehnic, „Maidan” se referă la Piața Independenței din Kiev, dar este acum legat pentru totdeauna de o zonă de campare aflată în continuă schimbare care include atât un oraș de corturi, cât și câteva clădiri adiacente ocupate de către protestatari. Dinamismul și

drama Euromaidanului pot fi descrise în patru faze.

> Faza întâi: Protestele încep

Ucraina și Uniunea Europeană plănuiseră să semneze un Acord de Asociere pe 28-29 noiembrie (2013) la Summitul “Parteneriat Estic” din Vilnius. Cu toate acestea, spre marea surprindere a populației ucrainiene, autoritățile ucrainiene au suspendat pregătirile pentru semnarea acordului.

Prima întâlnire din Maidan a avut loc pe 24 noiembrie, aducând laolaltă între 50 și 100 de mii de oameni – cea mai mare adunare de la Revoluția Portocalie din 2004. Suporterii UE au început să ridice corturi în Piața Independenței și sute de oameni au rămas acolo peste noapte. Întrucât „Maidan” înseamnă „piață” în ucrainiană, demonstrațiile și orașul permanent de corturi care au urmat au fost denumite „Euromaidan”.

> Faza a doua: Asaltul asupra protes-

>>

La 4 dimineața pe 30 noiembrie câteva sute de membri ai ramurii speciale a poliției „Berkut” [Vulturul de Aur] au folosit forța pentru a împrăștiia suporterii integrării europene, în special tinerii ce se întâlneau în Maidan. A fost mai mult decât o simplă expulzare din piață – protestatarii au fost loviți cu piciorul și bătuți cu bastoanele și apoi urmăriți de-a lungul străzii Khreschatyk (strada principală) și pe străzile adiacente până la Catedrala St. Michael, unde călugării au deschis porțile și i-au ascuns pe studenții care fugeau.

Aceste evenimente au cauzat revolta publică. Astfel, în sâmbăta următoare (8 decembrie) o mulțime record de protestatari, estimată a avea între 700 de mii și un million de oameni, a ajuns în Maidan și pe străzile înconjurătoare, venind nu doar din Kiev ci și din regiunile lui înconjurătoare, în mare parte cele vestice. Cine a venit în Maidan și ce solicitări aveau? Fundația Inițiative Democratice a comandat o anchetă în rândul protestatarilor, realizată de Institutul Internațional de Sociologie din Kiev (KIIS) pe parcursul weekend-ului 7-8 decembrie. Am realizat 1.037 de interviuri față-în-față. Ancheta de follow-up a fost realizată pe 20 decembrie, o zi din cursul săptămânii, și a inclus numai ocupanții zonei de campare din Maidan.

Este necesar să spunem câteva cuvinte despre metodologia pe care am folosit-o. Ne-am dat repede seama că experiența noastră cu realizarea exit poll-urilor și a interviurilor stradale nu avea să ne fie de prea mare folos în acest context aflat în continuă schimbare, în care numărul locuitorilor permanenți ai Maidanului fluctua între 5 și 20 de mii și putea crește la 100 de mii în timpul demonstrațiilor de duminică. Prin urmare, metodologia noastră uzuală concepută pentru un context stabil cerea modificări. Tehnica noastră de eșantionare a identificat sectoare ale Maidanului (incluzând clădirile ocupate) și am selectat aleator respondenți din fiecare sector, raportând rezultatele la numărul de persoane estimat pentru fiecare sector. În

ceea ce privește ocupanții clădirilor, a fost folosită procedura standard pentru exit poll-uri, și anume interviuarea celor care părăsesc clădirea la anumite intervale de timp. În ceea ce privește Maidanul, am demarcat câteva puncte de interviuare în piață. O linie de trei metri era trasată lângă interviuator și toți cei care treceau această linie aveau să fie interviuați. Totuși, în practică aceste linii nu erau vizibile astfel că interviuatorii creau o linie imaginară între ei și un obiect proeminent. Supervizori au urmărit interviurile pe măsură ce erau efectuate și fiecare locație de interviu a fost fotografiată de deasupra pentru a estima numărul de persoane din respectivul sector, astfel încât să putem ajustăm rezultatele.

Principalele două motive care au atras oamenii în Maidan au fost: bătaia brutală a demonstrațiilor din Maidan în timpul nopții de 30 noiembrie (70%) și refuzul lui Yanukovych de a semna Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană (54%). Alte motive ale participării la proteste includeau dorința de a îmbunătăți viața în Ucraina (50%) și de a schimba structura de putere a țării (39%). Respondenții din Maidan aveau următoarele solicitări: eliberarea protestatarilor arestați și stoparea repressiunii (82%); demisia guvernului (80%); demisia lui Yanukovych urmată de alegeri prezidențiale anticipate (75%); semnarea Acordului de Asociere cu UE (71%); începerea urmăririi penale și condamnarea celor responsabili pentru violența împotriva protestatarilor din Maidan (58%). Pe scurt, putem spune că principalele solicitări se concentrau asupra unor probleme de justiție socială și demnitate umană, motiv pentru care jurnaliștii au numit protestele „Revoluția Respectului.”

Comparând zona de campare permanentă a Maidanului cu demonstrațiile din Maidan, s-a observat o dominație clară a persoanelor din afara Kievului în zona de campare (81%) în timp ce demonstrațiile erau dominate de rezidenți ai Kievului (57%). Printre non-rezidenți, protestatarii din Ucraina de Vest au dominat ambele Maidane (52% la demonstrații și 42% din zona

de campare), indicând o proporție ușor mai mare de persoane din alte regiuni în zona de campare. Nivelul educațional la demonstrații era foarte ridicat: cei cu educație superioară au reprezentat 64%, în timp ce educația superioară incompletă a reprezentat alte 13%. În ceea ce privește ocupația, aproape 60% erau profesioniști, antreprenori și manageri. Cu alte cuvinte, majoritatea participanților la demonstrații făcea parte din clasa de mijloc. În zona de campare, însă, proporția profesioniștilor era cu mai mult de jumătate mai mică decât cea de la demonstrații și deținătorii de diplome de studii superioare reprezentau mai puțin de 50% dintre ocupanți.

> Faza a treia: Radicalizarea Maidanului

Maidanul a rezistat săptămână după săptămână, dar revendicările nu i-au fost respectate și activiștii au continuat să fie arestați. Protestatarii – trăind în corturi la temperaturi de -10 grade – au devenit mai radicali. Pe 16 ianuarie Parlamentul a votat legi foarte dure care au intensificat semnificativ pedepsele pentru proteste (jurnaliștii le-au numit „dictatoriale”). Revoltați de aceste legi, protestatarii au organizat un marș de la Maidan până la Parlament care a fost blocat de către poliție. În decursul luptelor din jurul baricadelor ridicate pe strada Grushevskovo, mulți au fost răniți și câțiva uciși. În plus, persoane necunoscute infiltrate au răpit protestatari și i-au dus în păduri unde au fost bătuți cu brutalitate. Un activist a fost găsit mort și câțiva au fost dați dispăruți.

Pe 3 februarie, împreună cu Inițiative Democratice, KIIS a refăcut ancheta din Maidan (cea de dinainte avusese loc pe 20 decembrie). În timpul acestei luni și jumătate tabăra Maidan a fost transformată într-o tabără militară: „Maidan Sich” („sich” se refera la o tabără a Zaporozhian Cossacks, un simbol al independenței ucrainiene). Proporția celor pregătiți să recurgă la forme mai militante de protest a crescut: proporția celor în favoarea pichetării guvernului a crescut de la 38% la 56%; procentul celor în favoarea ocupării clădirilor a crescut de la 19% la 41%; proporția celor în favoarea

creării unor structuri de putere paralele și a unor formațiuni militare a crescut de la 31 la 50%. Sondajele de opinie naționale și știrile zilnice arătau radicalizarea atitudinilor în întreaga țară. Atitudinile față de Maidan variau de la o regiune la alta. O anchetă realizată de KIIS între 8 și 18 februarie în toate regiunile Ucrainei, inclusiv în Crimeea (2.032 de interviuri față-în-față) a arătat că, per ansamblu, în țară 40% din populație sprijinea Maidanul, dar că acest sprijin varia de la 8% în Est la 80% în Vest.

> Faza a patra: Represiunea violentă și victoria Maidanului

Pe 18 februarie situația a escaladat pe măsură ce se făceau pregătiri pentru atacarea Maidanului. Maidanul a fost înconjurat de poliție, lunetiști au înaintat în clădirile ocupate și au început ciocniri care au continuat zi și noapte, cu mici întreruperi numai pe 19 și 20 februarie. Arme de foc au fost folosite de ambele părți. În timpul acestor trei zile, mai mult de 100 de protestatari au fost uciși sau au murit din cauza rănilor împreună cu cinci polițiști din partea Berkut. În plus, mai mult de 1.500 de persoane au fost rănite și aproximativ 300 au dispărut fără urmă. Toate acestea au reprezentat o traumă pentru țară.

> Cu care dintre părțile implicate în conflictul curent din Ucraina simpatizați

PROCENTAJ SPRIJIN PENTRU	REGIUNI				
	Ucraina Total	de Vest	Centrală	de Sud	de Est
Guvrn și Yanukovych	23	3	11	32	52
Protestatari	40	80	51	20	8
Niciuna	32	13	33	42	39
Indeciși	5	4	6	7	1

În sesiunea parlamentară din 21 februarie, un număr de membri ai partidului aflat la conducere a susținut opoziția și Parlamentul a votat să anuleze toate intervențiile militare și să-i trimită pe militari înapoi în barăcile lor.

În același timp, în prezența reprezentanților din Polonia, Germania, Franța și Rusia, președintele Yanukovych a semnat un accord cu opoziția pentru încetarea crizei. Cu toate acestea, în seara aceleiași zile el a dispărut neașteptat. S-au făcut încercări de a-l intercepta și de a-l prinde însă a reușit

să fugă în Rusia. Astfel, parlamentul a numit un nou guvern, a anunțat noi alegeri pentru presedinție și, conform Constituției, președintele parlamentului a ocupat temporar poziția de președinte. În acest mod puterea și-a schimbat orientarea în Ucraina. ■

Primit pe 9 martie 2014

> Revoluția nici măcar nu a început

de **Volodymyr Ishchenko**, Universitatea Națională „Academia Kiev-Mohyla” și director adjunct al Centrului pentru Cercetarea Societății, Kiev, Ucraina

Maidanul se transformă în violență în masă după ce parlamentul a aprobat legile represive ce restrâng libertatea civică, pe 16 ianuarie 2014.

Având în vedere că evenimentele din Ucraina se dezvoltă cu repeziciune, impulsionate de mitingurile „separatiste” din regiunile sudice și de est și de intervenția militară rusă în Crimeea, orice încercări de generalizare teoretică trebuie să fie realizate cu prudență. Totuși, guvernarea președintelui Ianukovici a fost înlăturată; noul guvern pare să preia în mod mai mult sau mai puțin eficient controlul asupra a aproape întregului teritoriu ucrainean și a anunțat primele reforme politice și economice.

Mulți analiști și activiști au etichetat evenimentele ca pe o „revoluție” – „națională”, „democratică”, „anti-colonială” sau

„burgheză”. Ceea ce incontestabil s-a întâmplat în Ucraina a fost o rebeliune a unei părți a populației ucrainene (concentrate predominant în regiunile vestice și centrale, cu mult mai puțină susținere în regiunile estice și sudice), sub îndrumarea foarte slabă și conducerea adesea contestată a partidelor parlamentare, implicând (în stadiile finale) confruntări violente între forțele de ordine și grupuri paramilitare armate. Rezultatul a fost o schimbare în elita conducătoare. Deși unii politologi [1] susțin că acest lucru este suficient pentru a o numi revoluție „de tip Tilly”, schimbarea elitelor care rezultă din mobilizarea populară nu este ceea ce stârnește atât de mult interes în revoluții. În schimb, căutăm și sperăm, de obicei, la un potențial

>>

pentru schimbări instituționale, structurale radicale.

Va provoca revolta schimbări în ceea ce privește clasele sociale sau situația socio-economică a Ucrainei? Pozițiile de comandă ale economiei sunt controlate de aceiași vechi „oligarhi” – grupuri financiar-industriale cu legături strânse cu statul. Mai mult decât atât, acestea își asumă acum un control și mai pronunțat asupra guvernului central și local. „Regele de ciocolată” ucrainean, Petro Poroșenko (care a făcut parte atât din guvernul Iușcenko cât și din guvernul Ianukovici a reieșit ca fiind cel mai probabil învingător al viitoarelor alegeri prezidențiale. Într-o încercare de a-și legitima dominația în ceea ce sunt acum regiuni de opoziție și de a consolida unitatea națională în fața intervenției ruse, noul guvern a desemnat pe unii dintre cei mai bogați oameni din Ucraina (Ivan Koloymoisky, Serhiy Taruta), ca și guvernatori regionali în zonele estice ale țării.

Conjunctura politică devine din ce în ce mai pluralistă, dar acest lucru nu înseamnă instituții mai democratice. Încercarea de a monopoliza puterea de către „familia” Ianukovici a fost oprită în mod eficient, în favoarea unei guvernări oligarhice colective. Deși noua constituție din 2004 a conferit mai multă putere parlamentului, limitând-o pe cea a președintelui, aceasta poate fi cu greu considerată ca fiind mai democratică. Alegerile parlamentare vor fi organizate exclusiv pe baza reprezentării proporționale prin votul pe liste de partid. Constituția nu propune niciun mecanism care să confere oamenilor control asupra selecției celor care vor candida pe lista partidului (prin alegerile preliminare, de exemplu). Conducerea partidului are putere aproape nelimitată asupra componenței listelor de partid cu dreptul de a exclude parlamentarii divergenți din grupurile parlamentare, care, în acest caz, își pierd în mod automat mandatul. Este posibil ca normele de control parlamentar să ducă la o repetare a dezastrului din 16 ianuarie 2014, atunci când, trecându-se în mod superficial prin proceduri și prin încălcându-se Constituția, Parlamentul a adoptat zece legi care limitează libertatea de exprimare și libertatea de întrunire pașnică.

Una dintre revendicările mișcării Maidan, una dintre cele mai importante probleme care au adus oamenii în stradă, și una aflată în centrul planului de acțiune al noului guvern, este transparența conducerii politice și lupta împotriva corupției. Această problemă nu poate fi ignorată, chiar dacă reprezintă cuvinte cheie pentru neoliberali. Crearea unor instituții oficiale eficiente și transparente în locul proceselor informale care îi favorizează doar pe cei apropiați de elita de putere ar constitui o importantă realizare în modernizarea Ucrainei. Cu toate acestea, este foarte puțin probabil ca aceste probleme să poată fi abordate fără a combate puternic inegalitatea și sărăcia din societatea ucraineană. Până acum, am văzut doar opusul – guvernul a declarat disponibilitatea sa deplină de a accepta toate măsurile de austeritate cerute de FMI, ca o condiție pentru acordarea unor împrumuturi atât de necesare, ceea ce nu ar face decât să agraveze inegalitatea economică. Mai mult decât atât, orice mișcare spre o mai mare transparență în

funcționarea sferelor superioare ale guvernului nu ar fi sprijinită de oligarhi, care depind de tot felul de beneficii informale din partea statului, care le mențin un avantaj competitiv în contextul capitalismului periferic din Ucraina. Într-o competiție deschisă cu corporațiile europene din zona de schimb liber, protecția selectivă și accesul la resursele statului va fi chiar mai importantă. Concurența internațională este cel mai puternic factor de limitare a expansiunii capitalului național ucrainean, de unde importanța protecției de stat, care la rândul său se confruntă cu presiuni concurențiale din Uniunea Europeană și Rusia. În mod paradoxal, revoluția „anti-colonială” din Ucraina pare să crească dependența economică a țării.

În contextul sprijinului internațional, violența s-a dovedit a fi eficientă în combaterea coerciției intense, dar inconsistente făcute de Ianukovici [2]. Cu toate acestea, violența a avut, de asemenea, o serie de consecințe negative. Printre acestea s-a numărat traiectoria ascendentă a coaliției „Secorul de dreapta”, inclusiv a grupurilor evident neo-naziste, ale căror proteste din Maidan au explodat de la periferie spre centru și în termen de trei luni au devenit un factor influent în politica ucraineană. Cu toate acestea, protestele nu pot fi etichetate ca o „lovitură de stat fascistă” – cum este descrisă de către mass-media rusă și în unele materiale de presă de stânga, deoarece acest lucru ar implica un atac armat, preluarea forțată a puterii de stat, ceea ce nu reflectă evenimentele din Ucraina. Sectorul de dreapta și mișcarea Maidan în general, nu au fost controlate de către partidele politice care au venit la putere. Sectorul de dreapta are arme (confiscate de la departamentele de poliție) și a câștigat un oarecare sprijin popular ca eroi ai unei rebeliuni de succes.

Ca și în cazul marilor revoluții din trecut, intervenția străină este un factor important în reducerea potențialului slab de eliberare, așa cum s-a dovedit și în Euromaidan, unde creșterea sentimentelor naționaliste a dat la o parte controlul civic asupra guvernului și celelalte obiective sociale. Astfel, în cazul în care mai apar din nou tulburări sociale-economice – de data aceasta împotriva măsurilor de austeritate ale noului guvern și a regimului său fătis oligarhic – ele vor fi conduse cel mai probabil de populiști de extremă dreaptă, și nu de către noua stângă, incomparabil mai slabă. Ca atare, această situație va lăsa puțin loc pentru dezvoltarea unei mișcări mai largi, naționale în totalitate, atât de necesară într-o țară împărțită cultural, și, mai mult decât probabil, va alimenta dinamica de dezintegrare a statului, fără a conduce spre transformarea socială. ■

Primit pe 09 martie 2014

¹ <http://www.psa.ac.uk/insight-plus/blog/ukraine%E2%80%99s-euromaidan-tillyan-revolution-can-lead-second-crimean-war>

² <http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2014/02/26/why-ukraines-yanukovich-fell-but-so-many-analysts-including-me-predicted-he-would-survive/>

> Transformând dezvoltarea umană

de **Yuan Tseh Lee**, Președinte al Consiliului Internațional pentru Știință (ICSU) și fost Președinte al Academiei Sinice, Taiwan și **Andrew Wei-Chih Yang**, Asistent special al Președintelui ICSU

“Nici progresul gradual, nici munca elementară nu vor fi suficiente”

La o întâlnire de acum câțiva ani discutăm despre nevoia de a restrânge dezvoltarea pentru a preveni schimbări climatice periculoase, când unul dintre colegii nostri africani a preluat cuvântul: “Nu, poporul nostru este foarte sărac. Trebuie să ne dezvoltăm. Dacă asta înseamnă să distrugem pământul, atunci putem muri împreună!”

Aceste cuvinte au lăsat o impresie de durată. Oricât de mare a fost dezacordul nostru cu privire la moartea împreună, cuvintele ascundeau un adevăr: săracii și înfometării lumii merită o viață decentă. Orice suferință umană merită. Nu se poate nega nedreptatea dintr-o lume în care 1,3 miliarde de oameni nu au electricitate, 2,5 miliarde trăiesc cu mai puțin de 2\$ pe zi, în timp ce cei mai bogați consumă prea mult.

Și cu certitudine consumă prea mult. Astăzi, omenirea ca întreg devorează cu 50% mai multe resurse decât sunt generate de planetă în fiecare an.¹ În 2012, 105 academii de știință din lume au emis un avertisment sever: consumul excesiv și creșterea populației afectează sever pământul.² Dacă menținem ritmul prezent, știința prezice că lumea se va încălzi cu cel puțin 4°C în următorul secol. Clima se va modifica, specii vor muri în masa și dezastre vor strămuta sute de milioane de oameni.³

Aceasta este dificultatea omenirii în secolul 21: o planetă cu resurse limitate și cu o abilitate limitată de absorbție a impactului uman, cu 7 miliarde de oameni consumând deja prea mult și având un impact prea mare. Și totuși 2,5 miliarde de oameni merită mult mai mult, în timp ce alte 2 miliarde ar putea să li se alăture până în 2050.

> Cum ar putea trăi bine fiecare om, dar fără a distruge pământul?

Să credem că modul actual de dezvoltare ar funcționa este nebunie pură. Cu 7 miliarde de oameni, acest model – care prioritizează consumul și creșterea – va lăsa miliarde de oameni în sărăcie și mediul înconjurător devastat. La 9-10 miliarde de oameni cel mai probabil va distruge planeta și orice urmă de bunăstare umană.

> Trebuie să găsim o altă cale

Singura noastră șansă de a acorda tuturor de pe pământ o viață decentă în limitele a ceea ce planeta poate oferi este de a transforma total modul în care ne dezvoltăm. Nici progresul gradual, nici mici acțiuni cumulate nu sunt suficiente. Se cere o transformare completă. Ați putea întreba: cum va arăta aceasta dezvoltare transformată, cu adevărat sustenabilă? Cel mai probabil își va asuma o multitudine de forme ce vor evolua pe măsura ce omenii vor inova și vor repeta. Dar ar trebui să

îndeplinească trei obiective:

- Dezvoltarea sustenabilă trebuie să protejeze pământul și abilitatea sa de a susține viața, deoarece generațiile prezente și viitoare depind de asta.⁴
- Dezvoltarea durabilă trebuie să traseze o limită a creșterii – în special a creșterii populației și a consumului – întrucât creșterea infinită este imposibilă pe o planetă finită.
- Dezvoltarea sustenabilă trebuie să fie echitabilă, deoarece fără echitate este dificil a dezvolta un simț al proprietății – “aceasta este și planeta noastră și noi suntem administratorii ei.”

Într-o singură frază: dezvoltarea sustenabilă se referă la întâmpinarea nevoilor generațiilor prezente și viitoare – echitabil și în conformitate cu limitele planetei.

> Cum pot contribui sociologii (și toți cei din științele sociale)?

De fapt, adevărata întrebare este: cum nu ar putea contribui? Rădăcinile acestor crize au pornit nu din fizică ci din dezvoltarea umană nesustenabilă – instituțiile, comportamentele și valorile ei. Cu alte cuvinte, bătăliile-cheie ale sustenabilității se vor purta pe teritoriul științelor sociale.

“Dar cum rămâne cu științele naturale și cu tehnologia?” ați putea întreba. Într-adevăr acestea sunt cruciale pentru a înainta pe direcția unei societăți cu emisii mici de carbon, dar sunt departe de a fi suficiente. De fapt, știința și tehnologia au fost adesea o forță puternică în favoarea exploatării resurselor, a consumerismului și a creșterii – întrucât acestea, ci nu conservarea mediului, au fost visele popoarelor și ale națiunilor. Atât timp cât națiunile încă visează la creștere și consum infinite, chiar și “tehnologia verde” va fi configurată în aceste scopuri, cu mult dincolo de ceea ce Pământul poate suporta.

Dar dacă am putea transforma aceste vise și valorile, comportamentele și instituțiile asociate lor, atunci am transforma înseși obiectivele spre care este condusă tehnologia. Iar științele sociale nu sunt doar relevante pentru o astfel de transformare. Ele sunt centrale. Ariele de potențială intervenție sunt multiple. Iată trei:

1. Concepția noastră asupra “dezvoltării” și a “nevoilor”:

Definiția cea mai apreciată a dezvoltării sustenabile – datând de la Comisia Brundtland din 1987 – nu a delimitat înțelesul “dezvoltării” sau al “nevoilor”. La ce ne referim prin “dezvoltare” – o viață luxurioasă în stil vestic sau o viață de suficiență mulțumitoare? Și de ce au “nevoie” oamenii? O persoană dormind supraviețuiește cu o sursă constantă de energie de 100 watti, cu toate acestea americanii consumă în medie 10.000, în timp ce o inițiativă suedeză propune 2.000 watti pentru toți. Care dintre aceste cifre este corespunzătoare? Aceste întrebări sunt pe bună dreptate cu dublu tăiș, dar faptul că nu li s-a răspuns a însemnat că “orice merge” – inclusiv niveluri uimitoare ale deșeurilor. Cu siguranță, printr-un efort comun, sociologii, economiștii, istoricii, psihologii și alții ar putea propune idei mai sensibile.

2. Populația: ideea că vom fi 9-10 miliarde de oameni până în 2050 este răspândită atât de mult încât am putea crede că este predestinată mai degrabă decât pur și simplu proiectată. Dar populația nu tine de destin. Este puternic modelată de norme sociale, economie, securitatea parinților și intervențiile la nivel de politici – ceea ce o face să fie potrivită pentru intervențiile științelor sociale.

3. Cooperarea globală: sistemul nos-

tru de guvernare centrat pe națiune s-a dovedit inadecvat în fața schimbării climatice, care este o amenințare globală. Avem nevoie de instituții globale superioare. Este timpul să investim serios în și să aplicăm comoara ascunsă reprezentată de know-how-ul științelor sociale cu privire la designul instituțional.

Potențialul sociologiei și al științelor sociale de a impulsiona transformarea dezvoltării umane este literalmente infinită. Dar, dacă nu convertim acest potențial în acțiune efectivă, nu va conta prea mult. Și ar fi mai bine să ne punem pe treabă. Știința arată că dacă nu ne îndepărtăm de dezvoltarea nesustenabilă în decursul acestui deceniu, cel mai probabil va fi prea târziu. Cum ne vor judeca viitoarele generații atunci?

În cele din urmă, la întâlnirea de acum doi ani, s-a dovedit că nu exista niciun dezacord. Eram cu toții uniți de speranța pentru o dezvoltare de un tip total diferit – unul mult mai echitabil și bine plasat în limitele dictate de planeta noastră. ■

¹ Global Footprint Network: <http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/>

² Inter-Academy Panel, Statement on Population and Consumption: <http://www.interacademies.net/10878/19191.aspx>

³ The World Bank, Turn Down the Heat: http://climatechange.worldbank.org/sites/default/files/Turn_Down_the_heat_Why_a_4_degree_centrigrade_warmer_world_must_be_avoided.pdf

⁴ Griggs D. et al., “Policy: Sustainable development goals for people and planet”, Nature 495, pg. 305-307, 21 martie 2013: <http://www.nature.com/nature/journal/v495/n7441/full/495305a.html>

> Schimbarea climatică

Soarta noastră depinde de piață

de **Herbert Docena**, Universitatea din California, SUA

În vreme ce emisiile de gaze cu efect de seră continuă să crească, după mai bine de 20 de ani de negocieri ale Națiunilor Unite, liderii mondiali se bazează și mai mult pe piață să ne salveze de la o încălzire globală catastrofală, de 4 grade Celsius; dar o coaliție de guverne și mișcări sociale se opun. Herbert Docena raportează de la Conferința Națiunilor Unite dedicată schimbării climatice din Varșovia, ce a avut loc în perioada 11-22 noiembrie 2013.

Marșul mișcărilor sociale pe străzile din Varșovia, Polonie, la Conferința NU despre schimbarea climatică.

Pentru al doilea an la rând, un super-taifun a lovit Insulele Filipine în ajunul conferinței anuale a Națiunilor Unite, dedicată schimbării climatice. Atât pentru delegații adunați în Varșovia cât și pentru cei care au rămas acasă, acest lucru a adus un argument în plus pentru faptul că schimbarea climatică nu doar că deja se întâmplă, dar și că aceia care au contribuit cel mai puțin la aceasta sunt și cei care suferă cel mai mult de pe urma ei.

Mai mult decât atât, Haiyan – alături de alte fenomene meteorologice extreme – a reînțărit concluzia, exprimată de mulți în Varșovia, că aceste negocieri ale Națiunilor Unite deja „au

eșuat lamentabil”, după cum a formulat unul dintre delegați. În loc să schimbe cursul evenimentelor, negocierile au condus la o cale mai periculoasă. Mai puțin divizate decât înainte, guvernele țărilor dezvoltate se bazează și mai mult pe piață pentru a rezolva problema. Însă în același timp o mișcare globală, implicând guverne și mișcări sociale cu diferite scopuri, se opun de asemenea și acționează într-o direcție diferită.

> O chestiune de responsabilitate

Conferința de la Varșovia a fost doar cea mai recentă dintre întâlnirile din ce în ce mai frecvente pe care guvernele lumii le-au avut încă din 1972, la Stockholm, când s-au reunit pen-

>>

O „îngrămădire informală” printre negociatorii schimbării climatice, forjând după un ultim compromis.

tru a discuta criza ecologică globală. În 1992 guvernele au semnat o Convenție „ce urmărea să stabilizeze concentrațiile de gaze cu efect de seră pentru a preveni interferența antropică periculoasă cu sistemul climatic.”

O misiune atât de clară s-a dovedit a fi, totuși, mai descu-ratoare, deoarece nu presupune mai puțin decât decât transformări interconectate ale felului în care trăim – de la schimbarea becurilor până la revizuirea infrastructurilor energetice naționale, la, după cum insistă unii, la înlocuirea capitalismului în ansamblul său. Și la fel ca toate schimbările, aceste transformări în mod inevitabil îi afectează pe unii și îi avantajează pe alții.

Cu toate acestea, a existat un consens de principiu cu privire la modul în care trebuie acționat: țările dezvoltate sunt obligate, prin Convenția din 1992, să „preia conducerea” în scăderea emisiilor. Însă deoarece eforturile lor nu ar fi suficiente, țările în curs de dezvoltate ar trebui să contribuie, și pentru a realiza acest lucru, ar avea nevoie de resurse și tehnologie de la țările dezvoltate. Și pentru că acestea sunt mai vulnerabile și au mai puține resurse pentru a gestiona problema schimbărilor climatice, au nevoie, de asemenea, de ajutor în a se adapta și gestiona impactul lor.

S-a dovedit că acest aspect este mai dificil de realizat, pentru că dincolo de consensul general există conflicte mai profunde

între părți inegale, cu privire la distribuția costurilor și a beneficiilor, dar și la însemnătatea acțiunilor oamenilor și a termenilor în care relaționează unii cu alții – conflicte cu privire la ce fel de oameni sunt aceștia și ce fel de tratament merită din partea celorlalți.

Temându-se că sunt obligați să suporte povara rezolvării unei probleme pe care nici nu au cauzat-o și de pe urma căreia nici nu au beneficiat, țările în curs de dezvoltare insistă asupra faptului că țările bogate sunt „obligate din punct de vedere moral” să facă ceea ce trebuie să facă pentru că „sunt responsabile din punct de vedere istoric” pentru emisia atât de mare de gaze în atmosferă și pentru că astfel s-au îmbogățit. Țările dezvoltate trebuie obligate și chiar sancționate – și nu doar stimulate sau „invitate” – să facă ceea ce trebuie.

Aproape toți negociatorii din țările dezvoltate, pe care i-am intervievat au respins cu furie acest aspect, spunând că nu pot fi făcuți responsabili pentru acțiuni ale căror consecințe nu le cunoșteau. Dacă ar face mai mult acum, acest lucru s-ar întâmpla doar pentru că țările dezvoltate sunt mai capabile să o furnizeze leadership și caritate – și niciodată pentru că ar fi vinovate. Nu sunt genul de oameni care pot sau ar trebui să fie pedepsiți – ci doar încurajați.

> **O problemă de dezvoltare**

O altă complicație este reprezentată de suprapunerea dintre aceste dispute asupra statutului și ierarhiilor morale și disputele legate de cele mai bune moduri de a susține sau revitaliza dezvoltarea – sau chiar dacă acesta ar trebui cu adevărat să fie un scop – într-un context de recesiune economică prelungită.

În încercarea de a răspunde preocupării crescânde pentru mediu și creșterii spectaculoase a mișcărilor radicale populare de mediu, care au învinovățit capitalismul pentru această problemă în anii '70, oficiali și experți din țările OECD, Națiunile Unite, Banca Mondială, grupurile ecologiste și corporațiile au înaintat și s-au raliat în spatele noțiunii de „dezvoltare durabilă”: aceea că această criză ecologică globală nu trebuie să împiedice acumularea; într-adevăr, aceasta depinde – și poate chiar contribui – la dezvoltarea continuă.

Astfel, aceasta a devenit justificarea de la sine înțeleasă și proiectul multor guverne, a organizațiilor multilaterale și a grupurilor „societății civile”. Tot ce este necesar, spun cu toții, este un mai bun „management ecologic global” sau mai multe reglementări privind modul în care natura e utilizată. Dar au existat dispute cu privire la ce presupune acest lucru.

Pe de o parte, Statele Unite au susținut un tip de reglementare mai neoliberală: piața, nu o autoritate internațională superioară, ar trebui să fie cea care reglementează accesul nostru la natură. Țărilor ar trebui să li se ceară doar să își „asume” în mod voluntar obiectivele pentru reducerea emisiilor de gaze; nici o limită nu ar trebui stabilită „de sus în jos”. Promisiunea unor profituri mai mari este ceea ce ar trebui să-i îndemne pe capitaliști să treacă de la energia murdară la cea verde, sau să investească în proiecte bazate pe tehnologie curată în străinătate.

La celălalt pol se găsește Uniunea Europeană, care a insistat asupra unor reglementări mai degrabă social-democrate: statele care acționează împreună ar trebui să aibă un rol mai direct și mai activ în implementarea reducerii emisiei de gaze, direcționând fluxuri de capital către o tehnologie mai curată și așa mai departe.

Printre capitaliști, cea mai mare diviziune a fost între cei ale căror averi sunt legate de industria combustibililor fosili sau capitalismul „gri” și cei care își desfășoară activitatea în legătură cu capitalismul „verde”, de exemplu cei din industria energiei regenerabile, a comercializării resurselor pe bază de carbon, precum și toate oportunitățile de profit deschise de schimbarea climatică. Cei dintâi găsesc mai mult confort în maniera de abordare a Statelor Unite, dar ceilalți tind să se ralieze în spatele abordării Uniunii Europene. Implicați în ambele forme capitaliste, alții găsesc elemente agreabile și într-o parte și în cealaltă.

Blocul țărilor în curs de dezvoltare, care include peste 130 de țări, a fost întotdeauna mai divers, dar aceste state au fost în general unite în spatele susținerii plasării unei justiții redistributive în centrul soluțiilor, susținând creșterea reglementărilor punitive de stat (cum sunt taxele și amenziile) și subordonarea

pieței către societatea (globală) pe o scară mai largă.

Dar există în continuare diviziuni interne referitoare la obiective mai mari: mulți par să subscrie proiectului „dezvoltării sustenabile” articulat de oficialii și intelectualii nordici, în timp ce alții au căutat să-l redefinească pentru a însemna mai mult decât susținerea dezvoltării capitaliste prin conservarea naturii.

> Un compromis eșuat

În timpul primilor ani de negocieri, abordarea neoliberală, fără angajamente și limite, propusă de Statele Unite, a fost rapid contracaraată după opoziția puternică manifestată atât de Uniunea Europeană, cât și de țările în curs de dezvoltare. Ceea ce a prevalat însă ulterior a fost un compromis de tip targeturi-cu-piețe sau „cap-and-trade”, în care țările dezvoltate ar fi avut limite pentru emisia de gaze mai mici decât în 1990, stabilind în același timp o piață a carbonului, în care ar fi putut să cumpere cote adiționale.

Reglementată în Protocolul de la Kyoto în 1997, această înțelegere a părut la început acceptabilă atât pentru grupările țărilor dezvoltate din Statele Unite și cele din Uniunea Europeană, pentru că fuziona mecanismele pieței (agreate de către neoliberali) cu limitările asupra emisiilor, dar și pentru că susținea pledoaria lor comună de inocență: spre deosebire de reglementările punitive susținute de țările în curs de dezvoltare, reglementările bazate pe funcționarea pieței nu îi stigmatizează drept contravenienți ce trebuie pedepsiți.

Deși s-au opus în mare măsură mecanismelor pieței și au fost nemulțumiți de limitele scăzute, statele în curs de dezvoltare au acceptat să semneze datorită faptului că măcar erau impuse limite obligatorii prin lege, de care ei erau scutiți, dar și pentru că li s-a promis finanțare și tehnologie prin intermediul pieței. Dar aceasta s-a dovedit a fi prea mult pentru cei din Statele Unite, care au fost deosebit de deranjați nu doar de limitele impuse, dar și de scutirea de care se bucurau statele în curs de dezvoltare – o scutire care a fost percepută nu doar ca o amenințare la competitivitatea Statelor Unite, dar și ca o contradicție față de revendicarea morală a Statelor Unite de a nu fi mai vinovate decât alte țări și prin urmare că obligațiile lor nu ar trebui să fie diferite de ale altora. SUA au renunțat ulterior la Protocol, în timp ce aproape toată lumea s-a raliat în favoarea sa.

După mai bine de zece ani de implementare, acest compromis și-a atins scopul în mică măsură. Unele părți au reușit să reducă emisia de gaze, dar numai datorită dezvoltării slabe – cauzate de criza economică – sau pentru că au reușit să cumpere ieftin „compensații” de pe piața carbonului plină de portite juridice și aflată acum în cădere. În ansamblul său, nivelul emisiilor este astăzi cu 60-70% mai ridicat decât era atunci când au început discuțiile în anii '90. Și foarte puține fonduri și tehnologie au ajuns pe mâna țărilor în curs de dezvoltare.

Având în vedere că negocierile s-au învârtit în cerc în ultimii

ani, mulți dintre cei prezenți în Varșovia au sperat că taifunul cel mai puternic din istoria cunoscută ar fi putut măcar să determine schimbarea cursului negocierilor într-o altă direcție. „Putem opri această nebunie climatică aici”, a pledat coordonatorul filipinez al negocierilor, care a vărsat din nou lacrimi în timpul sesiunii de deschidere.

> Năpustirea către dezastru

Ce s-a întâmplat în schimb a fost că negocierile au continuat într-o direcție care fusese abandonată anterior. Și spre deosebire de ce s-a întâmplat anterior, când grupul condus de Statele Unite și Uniunea Europeană au vrut să se despartă, de data aceasta lucrurile păreau a fi convergente. Pentru că până și Uniunea Europeană se raliază în spatele Statelor Unite – sau cel puțin eșuează în a oferi o alternativă concretă, așa cum a făcut în anii '90.

Renunțând la limite, dar favorizând, în același timp, tranzacționarea carbonului, mai multe guverne din țări dezvoltate abandonează compromisul cap-and-trade în favoarea unei înțelegeri fără limite și doar bazată pe piață. Mai puțin divizate decât întotdeauna, aceste state să îndepărtează și mai mult de o reglementare directă, și se bazează și mai mult pe piață pentru a rezolva criza climatică.

Pentru că, așa cum a fost argumentat în mod repetat în timpul negocierilor, maniera prin care se pot reduce emisiile este ca statele să „catalizeze” investițiile din sectorul privat în energia verde, punând „un preț” pe natură, prin extinderea și interconectarea piețelor naționale și regionale ale carbonului, și prin generarea unui „mediu propice” prin subvenții și politici liberale de investiții – acțiuni care solicită în ultimă instanță o acțiune a statului de „sus în jos”.

Obiectivul este, după cum a menționat negociatorul canadian în Varșovia, ca guvernele lumii să trimită mesajul că „schimbarea climatică este bună pentru afaceri”. Iar cei care sunt în afaceri, urmărind logica „dezvoltării sustenabile” sunt genul de oameni care merită să fie curțați sau să li se facă pe plac – mai degrabă decât să fie constrânși sau pedepsiți – în cazul în care ei sunt cei care trebuie să ne salveze de criza generată de schimbările climatice. A guverna prin intermediul pieței înseamnă a le încredința efectiv viitorul planetei acestora.

Dar această schimbare către o soluție mai neoliberală pare să stimuleze opoziția. În ciuda creșterii diferențelor din interior

și a presiunilor din exterior, cele mai multe guverne în curs de dezvoltare au rămas unite în a insista că statele și nu piețele ar trebui să se asigure în mod direct de faptul că nivelul emisiilor sunt reduse în mod drastic și că tehnologia și resursele necesare sunt mobilizate.

Cel puțin o parte din această poziție fără compromisuri ar putea fi atribuită a ceea ce pare a fi influența din ce în ce mai mare a guvernelor de stânga sau a celor cu înclinații spre stânga, precum Venezuela, Bolivia, Ecuador și alte entități din cadrul acestui bloc. Deși marginalizați și câteodată în mod deliberat reduși la tăcere, negociatorii din aceste state par să fi jucat un rol esențial în blocarea abordării țărilor dezvoltate de a crea și susține „piețe ale carbonului conectate la nivel global”. De asemenea, au fost în prima linie promovând „mecanisme în afara pieței” sau o abordare de tip „caps-no-trade” pentru reducea emisiilor de gaze – probabil cea mai concretă alternativă la soluțiile pieței care a fost prezentată în timpul discuțiilor.

„Societatea civilă” pare de asemenea să se unească. În jur de 800 de ONG-uri, syndicate și reprezentanți ai mișcărilor sociale – radicali și moderați deopotrivă – au ieșit în stradă în semn de protest împotriva direcției pe care o ia acest proces. Toate acestea par să fi încetinit plasarea sorții planetei în mâinile oamenilor de afaceri. Dar dacă țările în curs de dezvoltare și mișcările sociale din întreaga lume nu vor fi capabile să exercite presiune reală asupra celor care decid ce, cât și cu ce resurse energetice se produce (chiar și în țările în curs de dezvoltare), întreaga lume se îndreaptă spre o creștere de cu grade Celsius a temperaturii globale – către o lume în care taifunul Haiyan ar fi blând prin comparație. O forță mult mai puternică decât super-taifunurile este necesară pentru a ne ține departe de această soartă. ■

> Dramă și devastare în urbanizarea chineză

de Feizhou Zhou, Universitatea Peking, China

Un fermier irigă terenul său întrucât viitorul său se află în spatele apartamentelor din noile orașe ale Chinei

întotdeauna aproape de casa familiei. Mutarea la bloc a crescut distanța între locul unde trăiesc fermierii și terenurile lor arabile. Mulți dintre aceștia erau nevoiți să meargă o oră sau două și chiar mai mult pentru a ajunge la terenul lor. În aceste circumstanțe, guvernul local a invitat corporațiile urbane să investească în zonele rurale prin închirierea unor mari zone agricole pentru a crește culturi cu valoare adăugată mare. În Chengdu, prețul cu care se închiriaza un teren este de aproape 800-1000 yuani/mu (unitate de măsură chinezească egală cu 666,7 metri pătrați), valoare aproximativ echivalentă cu valoarea obținută de un fermier pentru întreaga recoltă anuală. Deci, când fermierii s-au mutat în noile proiecte de locuințe, terenurile lor arabile au fost preluate de corporații și agricultura familială tradițională a fost convertită în agricultură corporativă.

Traiul la bloc le-a schimbat în mod dramatic fermierilor activitățile productive și modul de viață. Pe de o parte, deoarece nu au niciun spațiu unde să crească legume sau fructe sau animale precum porci sau pui, singurele venituri obținute de pe urma pământului lor sunt cele din arende. Pe de altă parte, fermierii sunt nevoiți să plătească acum pentru satisfacerea nevoilor de bază – mâncare, apă, gaz, etc. Conform unui sondaj efectuat în Chengdu, costurile fermierilor care stau în blocuri au crescut în medie cu 30%. Nu numai relațiile

Din cele mai vechi timpuri, câmpia Chengdu a fost o zonă agricolă dens populată. În 2007, guvernul central a ales orașul Chengdu drept „Regiune Pilot pentru Coordonarea Dezvoltării Urbane și Rurale”, proiect care urmărea să schimbe relația dintre zonele urbane și cele rurale. Măsurile de reformă din Chengdu au avut un efect demonstrativ pentru alte regiuni, au fost studiate, învățate și copiate începând cu 2009. Cea mai importantă parte a proiectului Chengdu este să încurajeze fermierii să se relocheze din comunitățile sătești tradiționale, dar dispersate, în blocuri de locuințe construite din fonduri guvernamentale. Fiecare bloc poate găzdui între 100 și 500 de familii, echivalentul numărului locuitorilor din una, până la trei comunități sătești. Aceste proiecte de locuințe au fost echipate

cu infrastructură de bază, precum apă curentă, electricitate, gaz, infrastructură rutieră, salubritate și unități sportive. Calitatea vieții din aceste comunități este similară cu cea medie a orașelor rurale. Proiectul de relocare este denumit de către administrația locală drept „Noua construcție a mediului rural” sau „Echilibrarea dezvoltării rurale și urbane”. Cu toate acestea, în unele surse mass-media, acesta este cunoscut drept „Satele Disparate”.

Între timp, operațiunile din agricultură sunt și ele în tranziție. Începând cu anii 1980, reforma de decollectivizare a implicat „contractarea producției către gospodării” (baochan daohu), și drepturile asupra pământului, în termeni de utilizare dar și de venituri, au fost distribuite între săteni. Drept rezultat, fiecare gospodărie sătească a primit mai multe bucăți de teren arabil, una se afla

de producție, dar și relațiile sociale din sat și guvernanta suferă schimbări majore odată cu schimbarea aranjamentelor cu privire la locuințe și contopirea satelor. Influența pe termen lung a acestor reforme este încă neclară în acest moment, dar nu poate fi înțeleasă decât în contextul urbanizării rapide care are loc în China.

În China coexistă două tipuri de proprietate asupra pământului: proprietatea colectivă asupra pământului rural și proprietatea statului asupra pământului de la oraș. Dacă orașele au nevoie de pământ rural pentru dezvoltare urbană și construcții, trebuie să convertească legal proprietatea colectivă asupra pământului rural în proprietatea statului. Acest proces se numește „rechiziționarea pământului” (tudi zhenyong). Doar administrațiile locale au dreptul de a rechiziționa și a vinde pământul.

Administrația locală poate câștiga venituri imense din „taxe pe transferul pământului” (tudi churangjin), prin exproprierea terenurilor rurale și vânzarea acestora către dezvoltatori urbani. În 2013, valoarea totală a taxelor pe transferul de pământ a fost de peste 4.12 trilioane RMB, însemnând mai mult de 59% din veniturile fiscale ale administrațiilor locale. Între timp, de când administrațiile locale au dreptul de a reține o mare parte din veniturile din taxele generate din construcția urbană după reforma cu privire la împărțirea taxelor din 1994, ele au o motivație puternică să concureze pentru construcția urbană. Această parte a veniturilor din taxe, împreună cu taxele pe transferul de pământ formează baza a ceea ce este numit „regimul fiscal local centrat pe pământ” (tudi caizheng).

Pe lângă utilizarea capitalului non-guvernamental pentru dezvoltarea urbană și construcții, administrația locală trebuie să investească și în infrastructura publică municipală, ceea ce depășește capacitățile sale financiare. Potrivit legii, este ilegal ca administrația locală să obțină împrumuturi pentru construcții urbane. Agențiile guvernamentale nu pot obține împrumuturi direct de la instituții financiare și nici nu

pot fi garanți ai unor împrumuturi. Cu toate acestea, în practică, administrațiile locale folosesc fonduri fiscale guvernamentale drept capital înregistrat pentru a crea companii de stat, precum corporații pentru investiții în dezvoltare urbană, corporații de tranzit urban, grupuri de apă și canalizare urbană, centre de rezerve teritoriale etc. Aceste companii sunt de obicei conduse de Comitetul de Administrație local al Activelor Statului, care este un departament al guvernului orașului sau municipiului local. Principala funcție a acestor companii este să obțină împrumuturi bancare pentru construcții urbane prin gajarea către bănci a terenurilor pentru construcții transferate către stat. Aproape toate municipiile și orașele din China au acum astfel de companii cunoscute sub numele de „platforme de finanțare locală” (difang rongzi pingtai). Aceste platforme de finanțare obțin de obicei împrumuturi care echivalează cu 70% din valoarea estimată a terenului ipotecat, împrumuturi care sunt utilizate pentru infrastructura urbană și alte bunuri publice. Conform unui sondaj făcut de guvernul central, guvernele locale aveau o datorie totală de 17.9 trilioane RMB la sfârșitul lunii iunie 2013. Cea mai mare parte din datorie era atribuită platformelor de finanțare.

Din analiza de mai sus reiese că în spatele expansiunii urbane a Chinei stă un mecanism puternic fiscal și financiar în relație cu pământul. În primul rând, administrația locală poate obține pământ de la stat prin rechiziționarea pământului pentru dezvoltare urbană, dar și venituri din vânzarea terenurilor. În al doilea rând, operând prin intermediul platformelor de finanțare locală, administrația locală poate folosi pământul drept gaj pentru a obține împrumuturi bancare pentru construcții urbane. Această sinergie între pământ și finanțe a creat orașe prospere aflate într-o schimbare rapidă care sunt rezultatul unor procese foarte diferite de urbanizarea tradițională care a fost bazată pe industrie și aglomerări de populație.

Cheia acestei noi modalități de urbanizare este să ai suficient pământ de la stat pentru ipotecare și dezvoltare. Totuși, în apărarea siguranței alimentare și a protecției terenului arabil, gu-

vernul central controlează foarte strict suprafețele de teren arabil pe care administrațiile locale le pot expropria. Reforma Chengdu a apărut ca rezultat al unor forțe contradictorii: un control strict asupra exproprierii pământului, pe de o parte, și o cerere puternică pentru pământ pentru a crește urbanizarea, pe de altă parte.

În China rurală, gospodăria (zhaijidi), adică pământul pe care sunt construite casele nu aparține terenului arabil. Datorită manierei tradiționale de organizare a spațiului de locuit, agricultorii au gospodării mari. Una dintre motivațiile de a muta agricultorii din Chengdu în apartamente este de a „produce” pământ pentru urbanizare. Odată ce fermierii se mută la bloc, gospodăriile lor vacante pot deveni teren arabil după reclamare. În acest fel guvernul local poate folosi surplusul de teren arabil pentru a obține pământ pentru expansiunea orașului. De exemplu, după ce sătenii s-au mutat într-un bloc, administrația sâtească a dobândit 100 mu (aproape 70.000 de metri pătrați) de gospodării și l-a transformat în teren arabil. Apoi orașele pot obține 100 mu de teren arabil oriunde este nevoie de dezvoltare urbană. În același timp, suprafața totală de teren arabil rămâne neschimbată.

Prin urmare, în general, transferul fermierilor de la gospodării dispersate la apartamente concentrate în blocuri este cea mai bună sursă de pământ și capital pentru urbanizarea zonei rurale a Chinei. Dacă fermierii nu ar renunța la gospodăriile lor, nu ar fi teren arabil pe care administrațiile locale să îl rechiziționeze și nici pământ de ipotecat pentru împrumuturi bancare. Viteza urbanizării ar fi mult mai mică. Azi, experimentul Chengdu este imitat de multe regiuni din China, ceea ce înseamnă o expansiune urbană în zonele rurale. ■

> Expropriările de pământ și corupția

de Yonghong Zhang, Universitatea Sun Yat-Sen, Guangdong, China

Sătenii atârnă slogane împotriva corupției locale în Shenzhen.

In timpul procesului de urbanizare fără precedent care a avut loc în China, odată cu rechiziția terenurilor obștești pentru construcțiile urbane, administrarea și distribuția bunurilor obștești din mediul rural au devenit principalele motive pentru dezbateri și conflicte sociale. La începutul anilor '90, procesul de urbanizare a regiunilor de pe coasta de sud-est a fost mult mai rapid decât procesul de dezvoltare a altor regiuni din China. Sub coordonarea autorităților locale, terenurile aflate în proprietate colectivă din satele de la periferiile orașelor au fost divizate în cote-părți și alocate fiecărui țăran în parte sub formă de acțiuni. Fără să

modifice întregul sistem de proprietate colectivă asupra terenurilor rurale, în aceste sate au luat ființă „corporațiile bazate pe acționariat comunitar”, iar sătenii au devenit acționari colectivi ai unor fonduri funciare și au beneficiat de dividendele aferente.

Corporațiile bazate pe acționariat comunitar au reprezentat o încercare din partea administrațiilor locale de a adapta societatea rurală la urbanizare fără a schimba radical structura de putere moștenită din perioada colectivizării. Membrii consiliului de administrație al corporației comunitare erau aleși de către acționari, dar rezultatele acestor alegeri erau profund influențate

>>

de administrația locală și de clanurile sătești. În majoritatea cazurilor, secretarul filialei de partid din sat ajungea „în mod firesc” președintele consiliului de administrație, monopolizând puterea politică, economică și socială. Corporațiile comunitare au păstrat legătura dintre administrația locală și satele învecinate, transformându-se, astfel, în instrumente ale guvernului ca răspuns la noile provocări ale urbanizării. De exemplu, corporația comunitară administra bunurile colective, dar, în același timp, era responsabilă și cu infrastructura la nivelul satului, siguranța publică, bunăstarea comunității și protecția mediului.

Deși comitetele sătești și corporațiile comunitare sunt, teoretic, organizații locale autonome, influența administrațiilor locale și a clanurilor sătești încalcă adesea drepturile democratice ale sătenilor. Rezultatul este o conspirație între președintele consiliului de administrație (care este și secretarul filialei de partid din sat) și administrația locală pentru preluarea controlului asupra titlurilor colective de proprietate și a fondurilor funciare.

În ultimii ani, datorită creșterii continue a valorii terenurilor, președintele consiliului de administrație sau secretarul filialei de partid din sat s-au îmbogățit de pe urma vânzării sau a închirierii terenurilor expropriate, generând proteste la nivel local. Începând cu primăvara anului 2012, urmare evenimentelor dramatice din Wukan, în aproape toate satele aflate sub jurisdicția administrațiilor municipale Guangzhou și Shenzhen (provincia Guangdong) – studiate de institutul meu de cercetare – au izbucnit violențe colective cauzate

de conflictele cu privire la pământ. Spre exemplu, în cazul municipalității din Guangzhou, după mai mulți ani de proteste, în anul 2013 sătenii au câștigat procesul împotriva conducerii inițiale a corporației comunitare, iar consiliul nou-ales a semnat un nou contract de arendă asupra proprietății colective și a obținut un plus de 100 de milioane de yuani (16 milioane de dolari americani).

Spre deosebire de conflictele de muncă, luptele împotriva exproprierilor de terenuri și corupției implică protejarea intereselor economice personale ale sătenilor, precum și provocări importante la adresa legitimității autorităților locale. Grație tiparelor tradiționale complexe ale legăturilor familiale și comunitare și a faptului că aceste familii au locuit în sate pe parcursul mai multor generații, luptele pentru pământ tind să fie de lungă durată și să pună serios în pericol stabilitatea socială a regimului. Mai mult, dacă protestele la nivelul satelor nu vor fi oprite, redistribuirea pământului și dezvoltarea urbană vor fi blocate definitiv. În consecință, autoritățile locale au început să ia măsuri stricte pentru investigarea și sancționarea corupției. Astfel, în municipalitatea Guangzhou aproape un sfert dintre cadrele de partid de la nivelul satelor au fost sancționate pentru activități ilegale.

În cadrul sistemului autoritar din China, jocurile de procedură (de ex.: alegerile sătești și procesele judecătorești) reprezintă mijloace eficiente de soluționare a protestelor. Având cunoștință de maniera în care au fost gestionate protestele din Wukan, în anumite localități unde opoziția locală este puternică și există dovezi semnificative cu privire la acte de corupție,

autoritățile locale au demarat investigații asupra liderilor locali suspecti și au organizat alegeri ca măsuri de răspuns pentru conflictele pe tema exproprierilor. În același timp, în majoritatea satelor, alegerile nu asigură protejarea drepturilor sătenilor, ci reprezintă un instrument folosit de liderii corporațiilor comunitare pentru abuzuri de putere și obținerea unor venituri personale. Din acest motiv, sătenii au o imagine sumbră cu privire la alegeri. Ei nu consideră că alegerile sunt un drept cetățenesc inalienabil ci doar un instrument cu ajutorul cărora ei își pot proteja interesele. În timpul cercetării pe teren ni s-a spus că oricine ar câștiga alegerile se va folosi de rezultat pentru creșterea influenței personale.

Sistemul actual de administrare a satelor, chiar și având la bază proprietatea colectivă asupra pământului, erodează puternic autonomia acestora. Pe măsură ce urbanizarea continuă, autoritățile ar trebui să își asume responsabilitatea pentru nevoile populației și să le acorde sătenilor aceleași drepturi civile ca și orășenilor. Până în acest moment, interacțiunile dintre stat și săteni au fost într-o perpetuă schimbare, ambele părți tatonând noi forme de administrare locală. Cu toate acestea, în pofida tuturor experimentelor, până când sistemul actual cu privire la proprietatea marilor terenuri nu se va schimba, sătenii vor fi cei care vor pierde în fața procesului de urbanizare. ■

> Canalizarea protestului

Cazul Barajului celor trei defileuri

de **Ying Xing**, Universitatea Chineză de Științe Politice și Drept, Beijing, China

Un protestatar din ținutul YunYang povestește despre protestul condus de He Kechang. Foto de Ying Xing.

In societatea chineză contemporană, atunci când apar conflicte între oficiali și oamenii de rând, există patru modalități principale de a găsi o soluție – acțiunea colectivă, petiția de grup, rezistența la fața locului și revolta colectivă, combinația dintre petiția de grup și rezistența la fața locului fiind cea mai frecventă. Voi analiza calea de atac

urmată de către cei strămutați de Barajul chinezesc al celor trei defileuri în procesul colectiv cunoscut sub numele de „Cazul He Kechang”.

846,200 de oameni au fost reinstalați în zona de acumulare a celor Trei defileuri, dintre care 361,500 erau din zonele rurale. A existat o petiție de grup a agriculorilor din districtul YunYang,

>>

municipalitatea Chongqing, din 1997. Petiția dlui He Kechang, reclamantul reprezentativ, a trecut prin patru faze.

De la petiția a zece mii de oameni la începutul unei petiții de grup: din octombrie 1997 până în martie 2000. În iulie 1997, guvernul districtual din YunYang a început un proiect experimental de strămutare a populației. Atunci când administrația locală a anunțat un nivel redus al despăgubirilor, a provocat multă neliniște printre cei strămutați. Agricultorii din zonă au hotărât să trimită scrisori direct către guvernul central.

Petiția semnată de 10,000 de oameni i-a făcut pe înalții oficiali și cadrele din Chongqing și guvernul central să trimită un grup de lucru comun în districtul YunYang. Cu toate acestea, ei au încheiat investigația prin negarea existenței „compensațiilor insuficiente pentru strămutați”, aceasta fiind doar o neînțelegere a reprezentanților populației strămutate, care erau de asemenea acuzați de trecerea peste capul celui aflat în fruntea conducerii locale. He Kechang și ceilalți reprezentanți au fost atât de nemulțumiți de acest rezultat încât, din 1998 până în 2000, au trimis mai multe scrisori Beijing-ului, au făcut două vizite de petiționare la Beijing și mai multe la Chongqing, dar nu au primit răspuns la nici una din ele.

Petiția de grup și escaladarea mobilizării locale: din martie 2000 până în martie 2001. În mai 1999, Consiliul de Stat a decis să schimbe politica de reamenajare

a celor trei defileuri astfel încât agricultorii nu ar mai fi fost statorniciți la nivel local ci în locuri îndepărtate, ceea ce a stârnit un alt val de opoziție din partea populației strămutate din YunYang. Condușă de He Kechang, populația strămutată a îmbinat un număr de strategii: confruntarea față în față și disputele cu funcționarii locali; îmbunătățirea organizării; familiarizarea cu politicile și diseminarea informațiilor despre re-instalare; creșterea frecvenței petițiilor atât prin scrisori cât și prin vizite la Beijing; și comunicarea cu mass-media străină.

Dificultățile întemnițării: din martie 2001 până în martie 2004. În martie 2001, He Kechang și alți reprezentanți au făcut un alt drum de petiționare la Beijing. Guvernul local din Chongqing i-a arestat pe cei trei reprezentanți în Beijing. Ulterior, Curtea Populară a Districtului YunYang a declarat că Organizația de Investigare a Reinstalărilor a contestat planul de re-instalare a guvernului și l-a condamnat pe He Kechang la trei ani de închisoare și pe ceilalți doi reprezentanți la doi ani de închisoare pentru „adunarea cu scopul de a perturba liniștea”. A fost prima dată când petiționarii celor Trei defileuri au fost condamnați la închisoare și soarta agricultorilor din YunYang a devenit o preocupare internațională.

O bătălie fără sfârșit: din martie 2004 până acum. Pe 11 martie 2004, He Kechang a fost eliberat după executarea pedepsei. Deși a trecut prin tor-

turi fizice puternice în închisoare, cu picioarele fracturate și mâinile deformate și proprietatea confiscată în august 2002, spiritul său de luptător a dăinuit. După eliberare, el a refuzat să colaboreze cu guvernul local și a persistat în colectarea de informații despre populația strămutată. Intrase într-o bătălie fără sfârșit.

Ceea ce observăm în cazul lui He Kechang este un adevărat pragmatism în alegerea strategiei de protest, trecerea dintre căile de atac judiciare și extrajudiciare și chiar folosirea lor simultană. Din punctul de vedere al populației strămutate, diviziunea dintre statul de drept și conducerea oamenilor are mai puțină importanță. Ceea ce rămâne important este posibilitatea practică a strategiei de găsire a unei rezolvări la un litigiu specific. Ei s-au adresat unei instanțe judecătorești nu pentru că au încredere în justiție, și au petiționat nu pentru că au încredere în integritatea înalților funcționari. Ei au adoptat atât procesul, cât și petiția ca abordări oportune în același fel în care cei aflați la putere le adoptă pe fiecare ca strategii de guvernare oportune. ■

> Jan Szczepański

Construind o punte precară

de Adam Müller, Kamil Lipinski, Mikołaj Mierzejewski, Krzysztof Gubanski,
Karolina Mikołajewska, Laboratorul de Sociologie Publică, Universitatea din Varșovia, Polonia

Jan Szczepański (1913-2004) a fost un sociolog polonez, care a servit ca președinte al ISA 1966-1970. El a fost prima persoană din blocul de Est care a ocupat această poziție. Publicațiile sale au apărut în mai multe ediții în Polonia. Articolele sale de ziar au fost, de asemenea, extrem de apreciate și discutate pe larg. Nu a fost indiferent la problemele de interes public și a participat activ în viața politică, fiind membru al Parlamentului Republicii Populare Polone (1957-1961, 1972-1985) și membru al Consiliului de Stat (1977-1982). În calitate de președinte ISA la sfârșitul anilor 1960 s-a confruntat cu două provocări majore. În primul rând, dialogul dintre Est și Vest, precum și cu Sudul Global, care a dus la organizarea Congresului ISA din Europa de Est (Varna, Bulgaria). În al doilea rând, conform jurnalului său, în calitate de președinte a fost copleșit de documente plictisitoare atunci când încerca să rezolve chiar și cele mai simple chestiuni organizatorice.

| Jan Szczepański la o petrecere.

Specificul situației politice poloneze în perioada comunistă, după cum a menționat sociologul Vinicius Narojek, a constat în legitimitatea limitată a statului. Pe de o parte, regimul comunist a fost recunoscut de majoritatea populației, mai ales în perioada inițială, ca o forță

externă impusă de sus de către Uniunea Sovietică și, astfel, contrară valorilor naționale tradiționale. Pe de altă parte, reprezentanții ai autorităților au fost adesea văzuți ca un rău necesar, acceptabili în măsura în care au reușit să se distanțeze de Protectorul lor din Est. Unul dintre pilonii de legitimitate a fost capacitatea și dorința celor

>>

de la putere de a eluda aplicarea doctrinei sovietice ortodoxe. "Democrația populară", mai ales în vremuri de criză (1956, 1970, 1980), a fost atât slabă, cât și puternică, atât seducătoare, cât și care controlează.

Intellectualitatea poloneză a adoptat pe scară largă atitudini diferite față de această situație: de la opoziție totală la contribuții devotate și entuziaste către sistem. Mulți oameni au luat poziții intermediare dificile și punct de vedere moral incomode. Aici îl putem găsi pe Jan Szczepański, care după 1956 a participat la crearea unei noi linii politice în cadrul Partidului Comunist în timp ce, în același timp, el a continuat să critice abuzurile multiple și denaturările comise de sistemul comunist. Mulțumită eforturilor unor astfel de oameni, formând o punte șubredă între puterea absolutistă și elitele intelectuale, a devenit posibil pentru intelectualitatea poloneză să se mențină într-o situație de autonomie relativă. În asumarea unei anumite libertăți de acțiune, intelectualitatea a jucat un rol important în crearea de mai târziu a structurilor de opoziție ale mișcării "Solidaritatea". În cele mai multe țări ale blocului sovietic departamentele de sociologie nu au fost prezente în universitate pentru că Institutele de marxism-leninism dețineau monopolul asupra interpretării vieții sociale. În acest sens, revigorarea științelor sociale în Polonia după moartea lui Stalin a fost neobișnuită în cadrul blocului sovietic, dând naștere unor sociologi polonezi

care erau de asemenea mari intelectuali publici, cum ar fi Jan Szczepański, Maria Ossowska și Stanisław Ossowski, Zygmunt Bauman, Maria Hirszowicz și Stefan Nowak – cu toții figuri celebre și familiare.

Poziția unică pe care Szczepański a fost capabil să o creeze în aceste circumstanțe dificile – un sociolog independent care consilia un guvern autoritar în materie de educație și politici sociale – i-a dat posibilitatea de a practica sociologie publică în această perioadă sumbră. El însuși se privea nu ca un academic detașat, ci ca un cercetător extrem de preocupat de problemele sociale actuale și care promovează soluții posibile. Datorită influenței sale în viața politică, Szczepański făcut posibil ca mulți oameni de știință polonezi importanți să călătorească în străinătate. De asemenea, el a luptat pentru alocarea de hârtie pentru imprimare către instituțiile publice, în așa fel încât mulți sociologi și alți intelectuali și-au putut publica cărțile. A fost chiar implicat în proteste sociale, ceva foarte rar în epoca stalinistă, care necesita un mare curaj. De exemplu, în 1954, el a fost unul din 34 de intelectuali care au semnat o scrisoare de protest împotriva cenzurii, deși, după primele arestări, și-a retras sprijinul.

A fost un jurnalist și cronicar foarte citit. Poziția sa politică i-a dat posibilitatea să critice limitat autoritățile. Publicul pe care l-a atins cu scrierile sale populare i-a dat influență asupra

minților și atitudinilor unei întregi generații de polonezi. În acest fel, el a introdus unele concepte de bază ale sociologiei în discursul public, creând spațiu pentru un minimum de dezbatere publice într-o epocă în care libertatea de exprimare era precară. Cu toate acestea, acest mod de a practica sociologie a însemnat că astăzi – la zece ani după moartea sa – Szczepański nu este deloc uitat în Polonia. În ciuda sutelor de publicații care-i aparțin axate pe probleme actuale, el nu a lăsat în urmă nici o teorie atemporală sau o școală impresionantă de gândire. Cu ocazia aniversării a o sută de ani de la nașterea sa, o serie de evenimente și conferințe au fost organizate de către Academia Poloneză de Științe și Asociația de Sociologie din Polonia. Cu toate acestea, numele său nu rezonază cu studenții contemporani ai științelor sociale.

TViața lui Jan Szczepański a fost o luptă constantă pentru a îmbunătăți soarta oamenilor – o încercare de a împlini promisiunea unui "socialism cu față umană". Actul său de echilibrare dovedește că, chiar și într-un sistem extrem de nedemocratic, poate fi găsit un spațiu de sociologie publică. Cu toate acestea, o astfel de posibilitate a venit cu un preț: capcana unei serii de jocuri de interior și compromisuri incomode. ■

> O acaparare neoliberală a educației superioare poloneze

de Darius Jemielniak și Karolina Mikolajewska, Universitatea Kozminski, Varșovia, Polonia

Studenți și profesori la o întrunire a New Opening of the University (NOU), un ONG fondat de doctoranzi din Polonia cu scopul de a realiza cercetări la nivelul academiei poloneze. Foto: prin amabilitatea NOU.

Nu este prima dată când condiția universitarilor polonezi contemporani ocupă paginile revistei Global Dialogue. În DG 2.4 membrii Laboratorului de Sociologie Publică au arătat reformele neoliberale ale universităților poloneze¹. În ultimii șapte ani, sistemul polonez al educației superioare a trecut prin transformări majore, pe motiv că universitarii polonezi trebuie să întrunească standardele internaționale. În timp ce cauza pare una nobilă și este susținută în general, rezultatele de fapt au produs numeroase efecte adverse, ducând la înrăutățirea situației, nu la îmbunătățirea acesteia.

Pentru a înțelege condiția dire a universitarilor polonezi, ar fi util să delimităm câteva elemente cheie ale transformării structurale pe care le considerăm în particular problematice.

Este un moment extrem de potrivit pentru că Polonia are un nou ministru al educației superioare, Lena Kolarska-Bobińska, fost profesor de sociologie și fostă membră a Parlamentului European. Ea insistă că va continua politicile predecesorului ei.

Finanțarea pentru domeniile de studiu universitare reprezintă doar 0.4% din PIB, ceea ce plasează Polonia la polul inferior al țărilor din Uniunea Europeană. Trebuie să subliniem și faptul că deși polonezii au dobândit acces la fondurile pentru cercetare de la Uniunea Europeană, aceștia aplică de puține ori pentru ele și au și succes de și mai puține ori. Schimbările recente înseamnă că mai multe resurse publice sunt alocate noilor agenții, precum Centrul Național pen-

tru Știință (NCN), în loc să fie trimise direct către instituțiile academice. Totuși, la nivel de țară, sistemul de granturi – care oficial promovează meritul și profesionalismul – adâncește disparitățile dintre regiuni. Majoritatea covârșitoare a granturilor este alocată cercetătorilor din regiunea Mazovia dominată de Varșovia, capitala țării.

Această inegalitate este consolidată de organizarea competiției pentru finanțarea studiilor doctorale – 20% din evaluarea propunerilor de cercetare depinde de reușitele supervisorului, acordând astfel avantaje enorme celor care intră în acele centre academice cu cei mai distinși profesori. Această competiție pentru resurse insuficiente este intensificată și de creșterea de 15 ori, în ultimii douăzeci de ani, a numărului de doctoranzi. În același timp, rata de terminare nu este decât de două ori mai mare². Asta pentru că doar un număr mic de doctoranzi primesc burse în timp ce locurile pentru asistenți de cercetare și predare au fost desființate în marea majoritate a universităților, astfel încât absolvenții sunt transformați într-o clasă precară a „universitarilor consumabili/de unică folosință”.³

Acest proces este explicat de schimbările demografice din Polonia care au avut un impact puternic asupra condițiilor structurale ale universitarilor. Proportia celor care se înscriu în universități a crescut de la 9.8% la aproximativ 50%, una dintre cele mai mari rate din lume. În același timp, finanțarea publică a instituțiilor academice a fost legată de numărul de studenți și doar o mică parte depindea de cercetare (granturi limitate în timp și nu oferea posibilitatea unei angajări permanente). Acum când Polonia trece printr-o criză demografică și numărul studenților scade, universitățile se confruntă cu probleme financiare care afectează în general departamentele care au dificultăți în a recruta studenți. Recenta decizie de a închide programul

de filozofie din Białystok în nord-estul Poloniei și de a deschide o facultate de științe cognitive în schimb – care are mai multe șanse să atragă mai mulți studenți – a atras foarte multă atenție. Peste tot în Polonia instituțiile de filozofie finanțate din fonduri publice (ca și alte departamente din științele umaniste) se confruntă cu dificultăți majore în introducerea taxelor pentru cea de-a doua specializare – specializările de uman sunt de obicei alese ca a doua specializare, un lux la care studenții acum trebuie să renunțe.

În același timp, mantra oficială legată de creșterea calității cercetării nu pare să aibă legătură cu realitatea. De exemplu, Ministerul Științei a introdus un Exercițiu în evaluarea Cercetării, bazat pe o clasificare a revistelor conform raportului de Citări ale revistelor de la Thomson Reuters, o companie privată cu o metodologie suspectă. Chiar dacă clasificarea JCR este rezonabilă, varianta ei poloneză distorsionează evaluarea meritului academic: jurnalele situate în afara listei JCR sunt alese printr-o metodă netransparentă, multe outleșt de calitate sunt omise, iar clasificarea intenționează să atingă imposibilul, adică să compare performanța din domenii extrem de diferite precum biologia, sociologia, studiile clasice sau drept și medicină. Toate celelalte publicații sunt tratate ca substandard, fără a se face vreo discriminare între ele, ceea ce înseamnă că o monografie publicată la Oxford University Press valorează la fel de mult ca orice carte publicată la o editură vanity atâta timp cât este în engleză. Efectele unei asemenea politici, în special pentru științele umaniste și sociale, sunt dezastruoase și ignorate.

Multe dintre reforme, incluzând cușca de fier a evaluării producției academice, sunt conduse de nevoia de control mai mult decât de calitate. De exemplu, toate cadrele didactice trebuie să pregătească programe care sunt evaluate conform sistemului național pentru măsurarea efectelor predatului. Creșterea semnificativă a birocrăției

este orientată către raportarea a ceea ce fac cadrele didactice și nu către asigurarea faptului că ceea ce fac are sens.

Discursul neoliberal cu privire la calitatea în universități are drept urmare lăudarea cercetării aplicate și denigrarea domeniilor care nu aduc dividende imediate (incluzând filozofia și sociologia). Dar nici măcar conceptul de calitate nu este unul consecvent pe de-a-ntregul. De pildă, universitățile private din Polonia – create după 1989 și conduse ca organizații non-profit – nu pot primi finanțare de la stat pentru clasele pe care le oferă chiar dacă calitatea predării și a cercetării este mai mare decât în universitățile publice și clasele sunt mai eficiente din punct de vedere al costurilor. Toate acestea sugerează că reformele nu ținesc îmbunătățirea educației superioare, ci sunt gândite pentru a diminua puterea universitarilor.

Situația din Polonia este gravă, dar nu este unică: peste tot în lume universitățile se confruntă cu probleme similare. Dacă comunitatea academică în general, și sociologii în particular, nu formulează propuneri concrete, constructive privind organizări alternative ale educației superioare, care să adreseze preocupările reformatoare, dar să evite consecințele dezastruoase ale schimbărilor curente, situația nu poate decât să de înrăutățească. De fapt, e foarte posibil ca timpul pentru acțiune să fi trecut deja. ■

¹ Mierzejewski M., Mikołajewska K., Rozenbaum J., “One or Many Sociologies? A Polish Dialogue,” *Global Dialogue* 2:4, mai 2012.

² Michalak D., “Studia doktoranckie w Polsce – łatwo zacząć, trudniej skończyć,” martie 2013: <http://noweotwarcie.wordpress.com/2013/03/11/studia-doktoranckie-w-polsce-latwo-zaczac-trudniej-skonczyzyc/>

³ Editorial: “The disposable academic,” *The Economist*, 2010, disponibil pe <http://www.economist.com/node/17723223>

> Scrisoare deschisă cu privire la reforma educației superioare

Prezentată Asociației Sociologice din Polonia de către Laboratorul de Sociologie Publică, Universitatea din Varșovia și Secțiunea Critică, Universitatea Jagiellonian din Cracovia, Polonia

În septembrie 2013 a avut loc în Szczecin al 15-lea Congres al Asociației Sociologice din Polonia. După o serie de dezbateri studențești, Laboratorul de Sociologie Publică a emis o scrisoare deschisă despre schimbările din sistemul de educație superioară. Aceasta a fost citită la congres și a primit un răspuns răsunător din partea cadrelor didactice. În ianuarie 2014 a avut loc în Varșovia o conferință intitulată "Sociologia și sociologii în Polonia contemporană" la care a fost invitat numai un singur reprezentant al studenților. Prezentăm aici scrisoarea care a început diagnoza problemelor studențești și a posibilelor soluții la criza universitară. Scrisoarea a fost compusă de Krzysztof Gubański.

Studenți polonezi la Congresul Tinerilor Sociologi din Cracovia discutând despre reforma educației superioare.

Doamnelor și domnilor, dragi membri ai mediului academic!

Suntem un grup de studenți preocupați de probleme ce privesc mediul academic. Nu ne arogăm dreptul de a vorbi în numele tuturor studenților la sociologie. Totuși, în

calitate de reprezentanți ai organizațiilor studențești din cadrul Universității din Varșovia și al Universității Jagiellonian din Cracovia am vrea să facem publice discuțiile noastre aprinse cu privire la schimbările care au loc în mediul academic și, astfel, să arătăm că studenții nu sunt indiferenți, așa cum sunt adesea acuzați. Cu privire la aceste chesti-

>>

uni am organizat o serie de întâlniri și seminarii, care au atras o vastă publicitate¹ și care au demonstrat că studenții își doresc să aibă o voce proprie mai degrabă decât să vorbească alții în locul lor..

Am observat cu îngrijorare cum debateră publică referitoare la reforma din sistemul educației superioare ignoră vocea oamenilor de știință. Ministerul Științei și Educației Superioare, în calitate de arbitru, refuză dreptul la vot al oamenilor de știință, tratându-i ca pe o opoziție conservatoare la schimbările progresiste ale modernizării. Mai mult, rezistența la reforme este văzută ca fiind apărarea privilegiilor ce derivă dintr-un sistem patologic, acesta fiind modul în care este reprezentat mediul academic contemporan. În același timp, inițiatorii reformei o legitimizează pretinzând că susține interesele studenților, emancipându-i de la un sistem de educație osificat. Dar interesele studenților rămân un produs imaginar întrucât vocea lor nu este niciodată cu adevărat recunoscută ca importantă. Organizațiile studențești care reușesc să se ridice deasupra particularismului ordinar se confruntă cu indiferența, în cel mai bun caz, și sunt adesea acuzate că le lipsește reflecția obiectivă sau abilitatea de a-și articula propriile cereri.

Discuția despre reformă se concentrează asupra distincției (presupus) ireconciliabile – “piață vs mediu academic” – ceea ce naște două forme de rezistență din partea oamenilor de știință. În cadrul primei strategii, oamenii de știință își apără propria poziție cu argumente care susțin ordinea dictată de piață, respectiv acceptarea definiției Ministerului asupra situației, modelată de ideologiile neoliberale

și ale Noului Management Public. A doua strategie este de a apăra poziția conservatoare, ceea ce presupune sprijinirea unei comunități idealizate cu elitismul și autonomia instituțională asociate ei. Dar ce înseamnă autonomie aici? Este vorba despre autonomia față de forțele pieței și ale statului, dar o astfel de autonomie nu este fezabilă. O astfel de apărare conservatoare încurajează discursul ministerial, care etichetează oamenii de știință ca reacționari feudali.

În locul unor astfel de acuzații pretențioase și a unor contra-acuzații de “fraudă educațională”, propunem un dialog public benefic ambelor părți, despre caracteristicile și nevoile universității moderne. Propunem ca procesul de predare să considere studenții ca fiind primul nostru public și o punte directă pentru transmiterea cunoașterii sociologice din mediul academic către publicuri mai largi. În opoziție cu propunerea guvernamentală privind un serviciu de tip furnizor-client, oamenii de știință încă impun autoritate și ar trebui să influențeze procesul de socializare profesională. Ne-ar plăcea ca profesorii, prin atitudine și manieră de predare, să evidențieze varietatea utilizărilor cunoașterii sociologice, și nu doar pe cele convenționale. Un exemplu ar putea fi dezvoltarea cunoașterii colective printr-un efort comun pentru participarea echitabilă la discuțiile despre educația superioară în Polonia și Europa.

Credem că studenții universitari și postuniversitari – presupuși a fi principalii beneficiari ai reformelor – au potențialul de a contesta interpretarea oportunistă a rezistenței drept “con-

vulsii reacționare ale universității feudale.” Până acum potențialitatea nu a fost realizată, în ciuda încercărilor de a spori implicarea studenților. O parte a problemei este faptul că studenții nu au suficiente cunoștințe despre reforme (fapt pe care încercăm să îl corectăm), dar și faptul că resimt lipsa sprijinului și îndrumării din partea profesorilor cu care împărtășesc activitățile și problemele curente. A ceda domeniul debaterii publice experților externi înseamnă că atât cercetătorii cât și studenții pierd. Când exponenții mediului academic își pierd influența chiar și asupra condițiilor din interiorul universității, studenții nu mai percep competențele lor ca fiind potențiale instrumente de schimbare socială și alunecă într-o stare de indiferență.

În locul atomizării prezente din mediul academic care consolidează poziția hegemonică a Ministerului, pledăm pentru o alianță a profesorilor și a studenților universitari și postuniversitari. Credem că Asociația Sociologică din Polonia poate acționa ca un catalizator prin promovarea participării și a responsabilității asupra destinului sociologiei. Această scrisoare este o invitație la dialog, un preludiv la colaborare și acțiune concertată. Apelăm, astfel, la maeștrii noștri – ca ei să recunoască influența noastră prin urmărirea împreună a intereselor noastre comune. ■

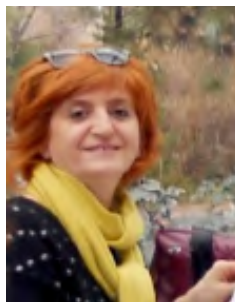
¹ De exemplu, cel de-al Treilea Congres al Tinerilor Sociologi, “Sociologia în viitor – Dezbateri între studenți cărora le pasă” (Cracovia, iunie 2012); Cel de-al Patrulea Congres al Tinerilor Sociologi, “Dileme ale comunității studențești în fața schimbărilor din sistemul de educație superioară – rezistență sau adaptare” (Cracovia, iunie 2013); Maratonul Critic de Vară, “Influența studenților asupra sistemului educațional” (Rabka, iunie 2013).

> Echipa din Turcia a *Global Dialogue*

Am început călătoria noastră de traducere cu GD 2.4. La început a fost dificil să găsim și să organizăm oamenii care ar fi dispuși să facă parte din această aventură. Dar acum, echipa editorială este mai mult sau mai puțin organizată. Locuim și lucrăm în orașe diferite din Turcia. În ciuda distanțelor geografice considerabile care ne separă, am reușit să păstrăm viu efortul nostru, prin intermediul mass-mediei digitale. Aceasta este scurta istorie a echipei din Turcia a Global Dialogue. Mai jos puteți vedea în detaliu cine suntem. ■

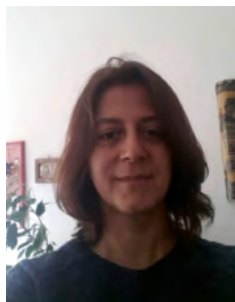
Dr. Aytül Kasapoğlu este în prezent profesor la Facultatea de Sociologie a Universității din Ankara și are ca domenii principale de interes sociologia dezastrelor, sociologia sănătății și a maladiilor, metodele din domeniul științelor sociale, precum și studiul problemelor sociale.

Dr. Nilay Çabuk Kaya este în prezent profesor la Facultatea de Sociologie a Universității din Ankara și este interesată în special de problemele legate de gen și sociologia dezvoltării.

Dr. Günnur Ertong a urmat studiile de licență la Universitatea Bilkent în 2003 și studiile de masterat la Universitatea din Ankara în 2005, ambele în domeniul economic. În 2011 a primit diploma de doctorat în sociologie de la Universitatea din Ankara pentru teza *Încrederea în sistemul de sănătate și relația pacient-medic*. Dr. Ertong a lucrat la Ministerul turc al Sănătății din 2007 până în 2012. În prezent, lucrează la Unitatea de Statistici Sociale, Cercetare și Dezvoltare a Consiliului Științific și de Cercetare Tehnologică din Turcia. Domeniile sale principale de cercetare includ încrederea în sistemul de sănătate, violența față de angajații din domeniul sănătății, și, mai recent, copiii în situații de risc.

Dr. Zuhâl Yonca Odabaş a absolvit la Universitatea din Ankara în 2000, după care a obținut diploma de masterat în sociologie de la Universitatea Tehnică din Orientul Mijlociu. În 2009 a primit diploma de doctor în sociologie de la Universitatea din Ankara pentru dizertația cu tema *Gestionarea dezastrelor și genul*. În prezent este profesor asociat în cadrul departamentului de Sociologie de la Universitatea Atatürk, iar domeniile sale de interes sunt sociologia sănătății și a maladiilor, sociologia dezastrelor și problemele de gen.

Gizem Güner deține, din 2013, o diplomă în economie la Universitatea Hacettepe, Ankara. Ea dorește să urmeze un masterat în sociologie și este interesată de problemele de violență și intersecția acestora cu clasa și etnia. Ea face parte din echipa turcă a Global Dialogue din ianuarie 2013 și în prezent lucrează într-o întreprindere privată ca auditor intern.

Zeynep Baykal a absolvit Facultatea de Științe Politice a Universității Bilgi din Istanbul. Ea a primit diploma de masterat de la Facultatea de Sociologie a Universității Tehnice a Orientului Mijlociu. Teza ei, *Construcția identității armenilor din Turcia: Cazul Yeşilköy*, a fost premiată, în 2013, de Asociația Turcă de Științe Sociale și în prezent, își scrie doctoratul în sociologie la Universitatea Tehnică a Orientului Mijlociu. Ea lucrează pe tematica etniei, identității, studiilor culturale și a sociologiei artei. Ea este, de asemenea, interesată de critica teatrală și de dramaturgie, continuând să urmeze cursurile de la Universitatea Istanbul de Critică Teatrală și Facultatea de Dramaturgie. Ea este implicată în echipa turcă a Global Dialogue din octombrie 2012.